

ความคิดทางจริยธรรมกับการเลือกฝ่ายทางการเมือง ของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน

สุรพศ ทวีศักดิ์*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการสำรวจปรากฏการณ์การเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ ในช่วงเวลาที่สังคมไทยมีความขัดแย้งทางการเมืองนับแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อทราบ (๑) ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อภาพรวมของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยปัจจุบัน (๒) เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ในการเลือกฝ่ายและเป็นกลาง

ผลการสำรวจพบว่า เหตุผลทางการเมืองของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดัง คือ ต้องการประชาธิปไตย และต่อต้านรัฐประหาร ส่วนเหตุผลทางจริยธรรม คือ ต้องการให้ลังกมมีความยุติธรรม ไม่มีสองมาตรฐาน สำหรับเหตุผลทางการเมืองของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือเหลือง คือ ต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน ต้องการประชาธิปไตยที่สะอาดโปร่งใส เหตุผลทางจริยธรรม คือต้องการให้การเมืองมีจริยธรรมเป็นประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิปไตย ส่วนเหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง คือการยืนยันหลักการทางพระธรรมวินัย หลักการประชาธิปไตย และแนวทางการเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิปไตยด้วยลั้นติวิธี

Abstract

This research investigates Buddhist monks' choices of political affiliations during the time of political conflicts in Thai society between 2006 and 2010. It aims to study (1) the opinions of Buddhist monks on the overall political conflicts in present-day Thai society, and (2) the political and ethical reasons of Buddhist monks in choosing to affiliate themselves with political factions and their reasons for remaining neutral.

* ศานศานศตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาภูราษฎร์
ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์ประจำศูนย์การศึกษาหัวหิน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

The research finds that the political reasons for Buddhist monks' affiliation with the "red shirts" group are their wish for democracy and their resistance to political overthrow by the military. Their ethical reason for doing so is their desire for social justice and the elimination of double standards. On the other hand, the political reasons for Buddhist monks' affiliation with the "yellow shirts" group are their opposition to a corrupted government and their wish for a transparent democracy. Their ethical reason is the desire for ethical political activities in an honorable democracy. Monks who choose to remain politically neutral refer to dharma and democratic principles, as well as the transformation of society to democracy through peaceful means as their reasons.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการใช้สี “เหลือง-แดง” เป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งฝ่ายหรือการเลือกข้างทางการเมืองหลังเกิดเหตุการณ์รัฐประหารล้มรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๙ เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดการแตกแยกเป็นฝักฝ่ายในลังคมอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางมากกว่าความขัดแย้งครั้งใดๆ ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ดังมีการเปรียบเทียบว่า เหตุการณ์ ๑๕ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ความขัดแย้งจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มนักศึกษาในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดบางส่วน กับฝ่ายเด็จการทหารและมวลชนจัดตั้งของฝ่ายที่ยึดกุมอำนาจรัฐสูงเท่านั้น แต่ปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายเสื้อเหลือง-เสื้อแดง ได้ขยายไปถึงชนชั้นกลางและชนชั้นราษฎรทั้งในเมืองและชนบททั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย^๙

ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว แม้จะมีความซับซ้อนทั้งในเชิงหลักการ ตัวบุคคล พรรคการเมือง ประชาชน กองทัพ หรือกลุ่มอำนาจต่างๆ ทั้งที่อยู่เบื้องหน้าเบื้องหลัง แต่ก็มีความซัดเจนว่าฝ่ายหนึ่งยืนยันประชาธิปไตยภายใต้การกำกับของอำนาจเด็จการราเวศ แต่อีกฝ่ายยืนยันประชาธิปไตยที่ประชาชนมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง และมีความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ ท่ามกลางสภาพการณ์ดังกล่าว ปรากฏว่ามีพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยได้แสดงออกอย่างเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะว่าท่านเลือกฝ่ายทางการเมือง โดยการเข้าร่วมชุมนุม ขึ้นเวทีปราศรัย และแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อเลือกข้าง และสื่ออื่นๆ

งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาว่า พระสงฆ์เหล่านี้ท่านมีความคิดทางจริยธรรม หรือมีเหตุผลทางการเมือง และเหตุผลทางจริยธรรมอย่างไรที่ทำให้ท่านเชื่อว่า ตนเอง

หรือฝ่ายตนเองได้ยืนอยู่ข้างความถูกต้องในการเลือกฝ่ายหรือเป็นกลางทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้กำหนดวัตถุประสงค์หลักไว้ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อทราบหลักการทางพระธรรมวินัย และกฎหมายศาสนาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเลือกฝ่ายทางการเมือง และข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ลังคมไทยเกี่ยวกับความล้มพันธ์ระหว่างพุทธศาสนา กับการเมือง

๒. เพื่อทราบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อภาพรวมของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในลังคมไทย ปัจจุบันที่มีการแบ่งฝ่ายเป็นเสื้อเหลือง-เสื้อแดง และเหตุผลทางการเมืองของพระสงฆ์ในการเลือกฝ่ายและเป็นกลาง

๓. เพื่อทราบความคิดทางจริยธรรมของพระสงฆ์ว่า ท่านมีวิธีอธิบายบทบาทของตนเองในเชิงจริยธรรมอย่างไรในการเลือกฝ่ายและเป็นกลางทางการเมือง

กลุ่มตัวอย่างและวิธีสำรวจข้อมูล

ผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างจากทุกภาคของประเทศไทย รวม ๔๗ รูป ประกอบด้วยพระราชาคณะ พระลังมาธิการ พระลูกวัด พระนิลิตนักศึกษา คณาจารย์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง หรือพระนักคิดนักเขียน นักกิจกรรมทางลังคม และนักสันติวิธี ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น ๓ กลุ่มหลักๆ คือ

๑. กลุ่มพระสงฆ์ที่ออกมามุ่นทางการเมืองได้แก่ (๑) กลุ่มพระสงฆ์ที่ออกมามุ่นทางการเมืองร่วมกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือฝ่ายเลือกแดง จำนวน ๓๕ รูป และ (๒) กลุ่ม

^๙ ดู ลัมภากษณ์ ไชยันต์ รัชกุล: “เมืองนี้เป็นเมืองป่า”. <http://www.prachatai.com> (เข้าถึงเมื่อ ๑๙/๓/๒๕๕๓).

สมมติอโศกที่อุกมาชุมนุมร่วมกับพันธมิตรประชาชน เพื่อประชาธิปไตย (พธม.) หรือฝ่ายเลือกเหลือง กลุ่มหลังนี้ ผู้จัดเลือกกลั่นภาษณ์ท่านสมมติอโศกฯ

๒. กลุ่มพระสงฆ์ในทุกภาคของประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ภาคกลาง ๔๕ รูป ภาคเหนือ ๑๗๘ รูป ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๒๒ รูป และภาคใต้ ๑๐๒ รูป โดยผู้จัดเลือกสำรวจพระนิลิตนักศึกษา คณาจารย์ และผู้บริหารของวิทยาเขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหาวิทยาลัยมหาภูมภูริราชวิทยาลัย (มมร.) ที่กระจายอยู่ทุกภาคของประเทศไทย

๓. กลุ่มพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ผ่านลือต่างๆ ผ่านเว็บไซต์ การชุมนุม หรืออุกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งในลักษณะที่เลือกฝ่าย และเป็นกลาง จำนวน ๑๐ รูป ได้แก่

(๑) พระเทพดิลก (ระบบ ฐิตญาโน)^๑ เลขาธิการศูนย์ล่งเริ่มพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ

(๒) พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สณณโน) รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาภูมภูริราชวิทยาลัย (มมร.) และเลขาธิการศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดราชากิริวาส กรุงเทพฯ

(๓) พระราชนูญภิสุข (เลริมชัย ชัยมุกคล) เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อสุดธรรมกายาราม อำเภอคำเนินสะเดກ จังหวัดราชบุรี

(๔) พระราชนรรนนิเทศ (พยอม กลญาโน) วัดสวนแก้ว นนทบุรี

(๕) พระไพบูล วิสาโล วัดป่าสุ��โพ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

(๖) พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี)

ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตยาลัย

(๗) ดร.พระมหาสมชาย ฐานวุฒิโถ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย

(๘) พระกิตติศักดิ์ กิตติโลภโน สถานปฏิบัติธรรมส่วนเมตตาธรรมรักษ์ ตำบลลันทราย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

(๙) พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (ประสาร จนุทสาร) รองอธิการบดีฝ่ายประชาชนพันธ์และเผยแพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๑๐) ดร.พระมหาโพธิ์ ทสุโนโย รองผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โดยผู้จัดใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๓ วิธี คือ ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ในการสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มาร่วมชุมนุมทางการเมืองกับฝ่ายเลือกแแดง และพระสงฆ์ทุกภาค วิธีการลั่นภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้ในการลั่นภาษณ์พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง และนำร่องผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนารวมทั้งคณาจารย์ และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และใช้วิธีจัดเลวน่าแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย (focus group) กับพระนิลิต คณาจารย์ และผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เนื่องจากการสำรวจในเบื้องต้นพบว่า พระนิลิตของมหาวิทยาลัยแห่งนี้บางส่วนเดินทางมาร่วมชุมนุมกับคนเลือกแแดงที่กรุงเทพฯ ด้วย จึงต้องการทราบเหตุผลให้ละเอียดมากขึ้น

หลักพระธรรมวินัยกับการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์

เนื่องจากพระธรรมวินัยเป็นหลักการสำคัญสำหรับกำหนดแนวคิดและพฤติกรรมของพระสงฆ์ จึงมีคำถาม

^๑ ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมเมธารณ์

สำคัญที่ต้องตอบในเบื้องต้นว่า ตามหลักการทางพระธรรม วินัยพระสงฆ์เลือกฝ่ายทางการเมืองได้หรือไม่

แม้จะมีคำสั่งมหาเถรสมาคม (มส.) เรื่อง “ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๘” ที่มีบางข้อห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมืองเอาไว้ว่า...

ข้อ ๔ ห้ามพระภิกษุสามเณรเข้าไปในที่ชุมนุม หรือ ในบริเวณสถานศึกษา หรือสถานการเมืองอื่นใด หรือในที่ชุมนุมทางการเมือง ไม่ว่ากรณีใดๆ

ข้อ ๕ ห้ามพระภิกษุสามเณรกระทำการใดๆ อันเป็นการลับลุนช่วยเหลือโดยตรงหรือโดยอ้อม แก่การหาเลี้ยง เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสถานศึกษา หรือสถานการเมืองอื่นใดแก่บุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ ๖ ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมชุมนุมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ ๗ ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมอภิปราย หรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองชี้จัดตั้งขึ้นทั้งในวัดและนอกวัด (จีดเล่นใต้เนินโดยผู้วิจัย)

แต่การแสดงออกในทางการเมืองของพระสงฆ์ (เช่น) โดยการอภิปราย บรรยายบนเวทีเสวนา และลือต่างๆ โดยเฉพาะการชุมนุมทางการเมืองยังคงมีอยู่ และอาจมีมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คำสั่งดังกล่าว “เป็นหมันในทางปฏิบัติ” เพราะอันที่จริงแล้ว ปัญหาที่ว่าพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองได้หรือไม่? ดูเหมือนจะมีคำตอบจากงานวิชาการหลายชิ้นระบุตรงกันว่า พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองได้ในฐานะผู้สอนจริยธรรมทางการเมือง หรือยุ่งได้ถ้าเป็นการเมืองในความหมายที่ ท่านพุทธทาสภิกขุ เรียกว่า “เป็น

การจัดการทำให้คนหมู่มากอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข” (พุทธทาสภิกขุ ๒๕๕๒: ๖) และมีแนวคิดที่ยึดถือกันมานานว่า เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองในความหมายดังกล่าว พระสงฆ์ก็ควร “วางแผนเป็นกลาง” ดังความเห็นของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)^๑ ที่ว่า

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในทางการเมืองก็คือการแนะนำลั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมือง...เมื่อทำหน้าที่นี้ พระสงฆ์เอง ก็จะเป็นที่ต้องตั้งอยู่ในธรรม คือ มีความเป็นกลาง (เน้นโดยผู้วิจัย) ที่จะแสดงธรรมเพื่อมุ่งประโภชน์สุขของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งให้เกิดประโภชน์สุขส่วนตัว แก่บุคคลกลุ่มคน หรือฝ่ายหนึ่งพวกได้ และในทางกลับกัน ก็มิใช่เพื่อได้รับผลประโยชน์ทางการเมืองแก่ตัวเอง อีกประการหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ก็คือการที่จะต้องรักษาความเป็นอิสระของสถาบันของตนไว้ในระยะยาว อันจะเป็นหลักประกันให้พระสงฆ์ในยุคสมัยต่างๆ แสดงบทบาทปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองของตนลีบต่อ กันได้เรียกได้ว่า เป็นธรรมของสถาบัน (เน้นโดยผู้วิจัย) หรือเป็นหน้าที่ของจารยาบรรณของพระสงฆ์ในด้านการเมือง ที่จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเมือง และความเป็นผู้ฝ่ายอย่างหนึ่งอย่างใด

(พระเทพเวที ๒๕๓๑: ๒๗)

แต่อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจข้อมูลจากพระไตรปิฎกสรุปได้ว่า พระวินัยที่ห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับ

^๑ ประกาศในคณะกรรมการคณะสงฆ์ เล่ม ๘๓ ตอนที่ ๑ วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๓๘ ระบุว่าค้ายา蟾蜍ตามความในมาตรา ๑๕ ต้อง แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒).

“ ปัจจุบันดำรงสมณคักด๊ดที่ “พระพรหมคุณภรณ์”

การเมืองมีเพียง ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะที่ ๓, ๕ และ ๑๐ อเจลวรรณ ปาจิตติยกัณฑ์ เป็นการห้ามเกี่ยวข้องกับ “การเมืองในความหมายจำเพาะ” เท่านั้น คือ ห้ามพระภิกษุไปดูกองทัพที่ยกไป อนุญาตให้ภิกษุพักอยู่ในกองทัพเมื่อมีกิจจำเป็นได้ไม่เกิน ๓ ราตรี และห้ามภิกษุที่พักอยู่ในกองทัพ ๑-๓ ราตรี ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และทัพที่จัดเป็นกระบวนการเสร็จแล้ว พระพุทธองค์ทรงปรับอาบัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด (ลุชชิพ บุญญาณุภาพ ๒๕๒๗: ๑๗๑) ล่วนการเมืองในเรื่องอื่นๆ และการเลือกฝ่ายทางการเมืองไม่ได้มีพระวินัยห้ามไว้โดยตรง

เมื่อศึกษากรณีตัวอย่างการเกี่ยวข้องกับการเมืองของพระพุทธเจ้าแล้วพบว่า พระองค์เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะผู้ล่อนหลักธรรมเพื่อความมั่นคงของรัฐ คุณธรรมของผู้ปกครอง ผู้ใต้ปกครอง และหากต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง กับความขัดแย้งทางการเมืองพระพุทธองค์ก็เข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะผู้ยืนยันลัณติวิธี หรือลัณติภาพทางลัษณะเป็นหลัก แต่จะเลือกฝ่ายหรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความขัดแย้ง เช่น กรณีห้ามพระภูติที่กำลังทำสิกรรมและน้ำ พระองค์วางตัวเป็นกลาง (ดู อรหणกตา ชุทธกนิภัย คณาธรรมบท สุววรรณที่ ๒๕) แต่กรณีห้ามทัพพระเจ้าวิทูทกะที่กำลังยกทัพไปปราบราชอาณาจักร ก็ห้ามทัพพระเจ้าวิทูทกะที่กำลังยกทัพไปปราบราชอาณาจักร (ดู อรหणกตา ชุทธกนิภัย คณาธรรมบท บุปผวรรณที่ ๕)

และเมื่อศึกษาหลักปรัชญาลัษณะของพุทธศาสนา ในอัคคัญสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑/๕๙-๓๗/๓๙-๔๙) พ布ว่า พุทธศาสนาปฏิเสธระบบชนชั้น แต่ยืนยันความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ เลรีภាព และความเท่าเทียมทางศีลธรรม และระบบลัษณะที่มีลักษณะสอดคล้องกับประชาธิปไตย อีกทั้งพุทธศาสนาที่ให้ยึดหลัก “ธรรมมาธิปไตย” ซึ่งหมายถึงการยึดถือ “หลักความเป็นธรรม” หรือหลักความยุติธรรมบนพื้นฐานของความเสมอภาคในความเป็น

มนุษย์ และความมีเลรีภាព (กาลามสูตร) เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันในทางลัษณะ-การเมือง

ฉะนั้น ตามหลักการทางพระธรรมวินัย ปรัชญาลัษณะของพุทธศาสนา ระบบลัษณะ และแบบอย่างการเกี่ยวข้องกับการเมืองของพระพุทธเจ้า ทำให้สรุปได้ว่า พระสงฆ์จะเลือกฝ่ายหรือเป็นกลางทางการเมืองก็ยอมได้ หากการเลือกฝ่ายหรือเป็นกลางนั้นเป็นการแสดงออกถึงการยืนยันความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ เลรีภាពลัณติวิธี หรือลัณติภาพทางลัษณะ และ/หรือยืนยันการปกป้องชีวิตประชาชนจากอำนาจที่อยู่ดิบธรรม

ด้วยการยืนยันหลักการดังกล่าว ย่อมเป็นการยืนยันที่เข้ากันได้กับการยืนยันหลักการประชาธิปไตย แต่ขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับการยืนยันระบบเผด็จการ ด้วยเหตุนี้ หากเกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายที่เรียกวังประชาธิปไตยกับฝ่ายที่สนับสนุนระบบเผด็จการ พระสงฆ์ยอมมีความชอบธรรมที่จะเลือกสนับสนุนฝ่ายที่เรียกวังประชาธิปไตย และยิ่งเลือกปกป้องชีวิตประชาชนจากอำนาจที่อยู่ดิบธรรมยิ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีเมตตาธรรม

ผลสำรวจการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์

ผลการสำรวจการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ในลัษณะไทยปัจจุบัน สามารถสรุปประเด็นหลักๆ ได้ดังต่อไปนี้

- ก. ภาพรวมการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ทุกภาคของประเทศไทย ผลสำรวจพบว่ามีทั้งพระสงฆ์ที่ไม่เลือกฝ่าย เลือกฝ่าย และเป็นกลาง โดยพระสงฆ์ในภาคใต้ไม่เลือกฝ่ายทางการเมืองมากที่สุด คือ ร้อยละ ๖๘ รองลงมาเป็นภาคกลาง ร้อยละ ๖๐ ภาคเหนือ ร้อยละ ๔๙ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ ๔๐ แต่พระสงฆ์ที่ไม่เลือกฝ่ายไม่ใช่ทั้งหมดเป็นกลางทางการเมือง เพราะมีทั้ง

ที่ตอบแบบสอบถามว่าเป็นกลาง การเมืองไม่ใช่กิจของสงฆ์ พระไม่ควรยุ่งการเมือง ไม่อยากเติมไฟความแตกแยก ไม่สนับสนุนการซุบซุม ไม่สนใจการเมือง ฯลฯ

ส่วนพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายทางการเมือง ปรากฏว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เลือกฝ่ายเลือดแดง โดยพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเลือกฝ่ายเลือดแดงมากที่สุด รองลงมาเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ส่วนพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือเหลือง พระสงฆ์ภาคใต้เลือกฝ่ายเลือเหลืองมากที่สุดรองลงมาเป็นภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางที่ ๑

จะเห็นได้ว่า ลัคน์ส่วนของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายทางการเมืองสอดคล้องกับภาพรวมของการเลือกฝ่ายทางการเมืองของประชาชนในประเทศไทย กล่าวคือ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายเลือดแดง รองลงมาคือภาคกลาง และภาคใต้น้อยที่สุด ขณะที่ภาคใต้เลือกฝ่ายเลือเหลืองมากที่สุด เรายาจะเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ด้วยคำอธิบายทางลัทธิวิทยาที่ว่า “คนเลือดแดง ส่วนใหญ่คือคนชั้นกลางระดับกลางและระดับล่าง ใน

ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง”^๙ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ก็มีพื้นเพมาจากครอบครัวของคนชั้นกลางระดับล่าง ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีความโน้มเอียงที่จะเห็นใจ หรือเลือกฝ่ายเลือดแดง ดังเช่น ความเห็นของพระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ ที่ว่า

ต้องเข้าใจว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ ผู้บริหาร พระนิสิตที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ในกรุงเทพฯ ในต่างจังหวัด หรือมาจากวัดต่างๆ ที่มาชุมนุมกับคนเลือดแดง ท่านเหล่านี้คือลูกชาวบ้าน มากจากครอบครัวคนชั้นล่าง เท็คนชั้นล่างถูกกดขี่ เอาเปรียบมาตลอด โดยเฉพาะปัจจุบันที่ชาวบ้านไม่มีอำนาจต่อรองอะไรเลย นอกจกออกมาระหัวหัว มากเสี่ยงชีวิต ชาวบ้านมา เพราะไม่ได้รับความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทุกทางเลยนะ พอก็เกิดความขัดแย้งขึ้นแบบนี้แล้วชาวบ้านถูกดูถูกเหยียดหยามว่าโง่ ไร้การศึกษา

ตารางที่ ๑ ภาพรวมการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ทุกภาคของประเทศไทย

กลุ่มพระสงฆ์ ฝ่ายทางการเมือง	ไม่เลือกฝ่าย	เลือกฝ่ายเลือดแดง	เลือกฝ่ายเลือเหลือง
ภาคกลาง	๖๐.๓%	๓๓.๐%	๖.๗%
ภาคเหนือ	๔๙.๓%	๔๗.๐%	๓.๗%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๔๐.๐%	๕๗.๓%	๒.๗%
ภาคใต้	๖๔.๐%	๔.๗%	๒๗.๓%

^๙ ผู้สนใจข้อมูลและการวิเคราะห์เกี่ยวกับ “คนเลือดแดง/คนเลือเหลืองคือใคร” โปรดดู อภิชาติ ลิตตินิรามัย และคณะ. เปิดผลวิจัย “ใครคือคนเลือเหลือง/เลือดแดง”. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1279434966&catid=02 (เข้าถึงเมื่อ ๑๘/๐๘/๒๕๕๓).

ไม่รู้ประชาธิปไตย ถูกจำกัด ถูกหลอกมา คือ คนจนนี้คิดเองไม่เป็นเลย ไม่มีความเป็น คนเลียนจะ แล้วก็ถูกกระทำรุนแรงต่างๆ แล้ว ใจ มันก็ไม่แปลงที่พระเหล่านั้นท่านจะเห็นใจ ชาวบ้านหรือเลือกฝ่ายเลือกแอง อาทิตย์ฯ พระนิลิตมหาจุฬา เกิน ๙๐ เปอร์เซ็นต์นะที่ เลือกฝ่ายเลือกแอง หรือย่างน้อยก็เห็นใจ เลือกแอง ถ้าคุณเป็นลูกชาวบ้าน มาจาก ชาวบ้าน แล้วไม่รู้สึกอะไร ไม่รู้อันรู้หน้า กับความไม่เป็นธรรมที่เห็นตำแหน่ง คุณก็ลืม กำพีดตัวเอง คุณก็ไม่ใช่คนแล้ว อย่าว่าแต่ จะเป็นพระเลย

๒. ภาพรวมเหตุผลทางการเมืองของการเลือกฝ่าย ผลสำรวจสรุปได้ว่าเหตุผลทางการเมืองในการเลือกฝ่ายของพระสงฆ์ล้วนใหญ่คือ เพื่อต้องการประชาธิปไตย รองลงมาคือเพื่อต้องการรักษาความสงบเรียบร้อย และการรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดต้องการรักษาความสงบเรียบร้อย ตามลำดับ ดังตารางที่ ๒

ตัวเลขตามตารางนี้บ่งบอกนัยสำคัญว่า เหตุผลทางการเมืองในการเลือกฝ่ายของพระสงฆ์ล้วนใหญ่ไม่ใช่เหตุผลเรื่องตัวบุคคล หรือเหตุผลเรื่องล้ำ-ไม่ล้ำเพื่ออำนวยทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หากแต่เป็นเหตุผลเรื่องความถูกต้องทางการเมือง นั่นคือต้องการประชาธิปไตย ต่อต้านรัฐประหาร และต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน

และหากพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่า พระสงฆ์ที่ออกมากชุมนุมกับบุคคลเลือกแองส่วนใหญ่ต้องการประชาธิปไตย และเพื่อต่อต้านรัฐประหารเป็นหลัก มีเพียงร้อยละ ๔.๓ เท่านั้นที่อาจเรียกได้ว่า “ล้ำเพื่อทักษิณ” ส่วนพระสงฆ์ภาคกลาง ภาคเหนือและภาคอีสานส่วนใหญ่มีเหตุผลทางการเมืองเพื่อต้องการประชาธิปไตย และต่อต้านรัฐประหาร ยกเว้นภาคใต้ที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่อ้างเหตุผลเรื่องต้องการประชาธิปไตย ต่อต้านคอร์รัปชัน และไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีในลัตต์ล้วนที่สูงกว่า การต่อต้านรัฐประหาร คือมีพระสงฆ์ที่อ้างเหตุผลต่อต้าน

ตารางที่ ๒ ภาพรวมเหตุผลทางการเมืองของการเลือกฝ่าย

กลุ่มพระสงฆ์ เหตุผลทางการเมือง	ต่อต้าน คอร์รัปชัน	ต่อต้าน รัฐประหาร	ต้องการ ประชาธิปไตย	ต้องการ ทักษิณฯ	ไม่ต้องการ ทักษิณฯ	ความเห็น อื่นๆ
พระสงฆ์ที่ร่วมชุมนุมกับ ฝ่ายเลือกแอง	๙.๐%	๓๔.๓%	๔๙.๓%	๕.๓%	-	๒.๓%
ภาคกลาง	๔๙.๓%	๔๙.๐%	๔๐.๓%	๔.๐%	๓.๗%	๒.๓%
ภาคเหนือ	๑๓.๓%	๓๑.๐%	๓๔.๓%	๑๕.๓%	๒.๓%	๓.๐%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๐.๓%	๓๓.๐%	๔๔.๓%	๓.๐%	-	๕.๐%
ภาคใต้	๔๙.๐%	๑๕.๓%	๔๙.๐%	๑.๐%	๑๙.๐%	๗.๓%

* ลัมภากษณ์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (ประธาน จุฬาโลโก), ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

พ.ต.ท.ทักษิณนิรุ้วต์อยลักษณ์ ๑๔ ขณะที่อ้างเหตุผลต่อต้านรัฐประหารว้อยลักษณ์ ๑๕

๓. ภาพรวมเหตุผลทางจริยธรรมในการเลือกฝ่ายทางการเมือง จากการสำรวจพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้สังคมมีความยุติธรรม รองลงมาไม่ต้องการสองมาตรฐาน ต้องการให้ยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และต้องการเห็นการเมืองมีจริยธรรม/ธรรมาธิปไตย ตามลำดับดังตารางที่ ๓

๔. พระองค์ที่ (ท่านยืนยันว่า) เป็นกลางทางการเมือง มีพระองค์ที่มีเชื่อเลียงหลายรูปที่ถูกลืมและคนในสังคมจำนวนหนึ่งมองว่าท่านเลือกยืนข้างลีಡีสิ่งนั้น เมื่อผู้วัยไปล้มภายนอก ท่านเหล่านั้นได้ยืนยันว่าท่านเป็นกลางทางการเมือง ได้แก่

(๑) พระองค์ที่มีเชื่อเลียงที่ถูกลืมและลังคำมองว่า เลือกฝ่ายเลือกเหลือง หรือเป็น “พระเลือกเหลือง” คือ

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตยาลัย และพระกิตติศักดิ์ กิตติโลภโน ประธานมูลนิธิเมตตาธรรมรักษ์ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

(๒) พระองค์ที่มีเชื่อเลียงที่ถูกลืมและลังคำมองว่า “เลือกฝ่ายเลือกแดง” หรือเป็น “พระเลือกแดง” คือพระราชนรนนิเทศ (พยอม กลุยโน) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว นนทบุรี และพระมหา ดร.สมชาย ฐานวุฒิโจน ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย (เนื่องจากวัดธรรมกายถูกมองว่าเลือกฝ่ายเลือกแดง ท่านหลังนี้ผู้วิจัยล้มภายนอกท่านในฐานะผู้แทนวัดธรรมกาย)

(๓) พระไพศาล วิสาโล ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย พระคุณเจ้าท่านนี้มีบทบาทเป็นที่รู้จักในฐานะพระองค์นักลัทธิวิธี นักกิจกรรมสังคม และมีบทบาทในด้านความเป็นกลางอย่างเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะมากที่สุด

ตารางที่ ๓ ภาพรวมเหตุผลทางจริยธรรมในการเลือกฝ่ายทางการเมือง

กลุ่มพระองค์/ เหตุผลทางจริยธรรม	ไม่ต้องการ สองมาตรฐาน	ต้องการ ให้สังคมมี ความยุติธรรม	ต้องการ ให้การเมืองมี จริยธรรม/ ธรรมาธิปไตย	ต้องการ ให้ยุติ ความขัดแย้ง ด้วยสันติวิธี	เหตุผลอื่นๆ เช่นต้องการ ให้น้ำเมือง สบสุข ฯลฯ
พระองค์ที่ร่วมชุมนุมกับ ฝ่ายเลือกแดง	๒๔.๓%	๔๑.๗%	๑๐.๐%	๑๓.๐%	๗.๐%
ภาคกลาง	๒๐.๓%	๓๔.๐%	๑๓.๗%	๒๓.๐%	๘.๐%
ภาคเหนือ	๓๐.๓%	๔๓.๐%	๑๐.๓%	๑๑.๐%	๕.๐%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๓๒.๗%	๔๕.๐%	๕.๓%	๑๐.๐%	๓.๐%
ภาคใต้	๑๗.๐%	๑๔.๗%	๓๗.๓%	๒๒.๓%	๔.๓%

วิเคราะห์เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทาง จริยธรรมของพระสงฆ์ในการเลือกฝ่ายและ เป็นกลางทางการเมือง

ปัญหาสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาคือ เหตุผล
ในการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ในลังคมไทย
ปัจจุบันคืออะไร โดยผู้วิจัยได้แยกสำรวจนักเรียน 2 ด้าน^{๓๗}
หลักๆ คือ เหตุผลทางการเมือง (political reason) และ
เหตุผลทางจริยธรรม (moral-reason) ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยนิยาม
ง่ายๆ ว่า “เหตุผลทางการเมือง” หมายถึง ข้ออ้างต่างๆ
ในทางการเมือง (political arguments) ที่แสดงให้เห็นว่า
ต้องการหรือไม่ต้องการระบบการเมือง หรือวิธีการต่อสู้ทาง
การเมืองแบบใดแบบหนึ่ง รวมทั้งข้ออ้างเรื่องอาไม่อา
สถาบัน/กลุ่มบุคคล หรือตัวบุคคลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับ^{๓๘}
การต่อสู้ในทางการเมือง ส่วน “เหตุผลทางจริยธรรม”
หมายถึง ข้ออ้างต่างๆ ในทางจริยธรรม (moral arguments)
ทั้งจริยธรรมทางการเมืองและจริยธรรมทางพุทธศาสนา
เช่น ข้ออ้างเรื่องลิทธิ เลรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม
การปฏิเสธสองมาตรฐาน หรือยืนยันธรรมาธิปไตย ลัณฑิตวิธี
ความเมตตากรุณา เป็นต้น

โดยปกติแล้ว เหตุผลสองด้านนี้ย่อมมีความลับพันธ์
สอดคล้องกัน เช่น ถ้ายืนยันเหตุผลทางการเมืองว่าต้องการ
ประชาธิปไตย หรือปฏิเสธรัฐประหาร ก็ย่อมยืนยันเหตุผลทาง
จริยธรรมเรื่องลิทธิ เลรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม
เป็นต้น

เพื่อให้เข้าใจเหตุผลทางการเมือง และเหตุผลทาง
จริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายหรือเลือกเป็นกลางทาง
การเมืองได้ชัดเจนเพียงพอที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ ผู้วิจัย^{๓๙}
จึงใช้วิธีลัมภานัมพ์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในเชิงลึก^{๔๐}
ต่อไปนี้จะเป็นการวิเคราะห์เหตุผลทางการเมืองและเหตุผล
ทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือกตัว ฝ่ายเลือก
เหลือง และที่เลือกเป็นกลาง จากผลการลัมภานัมพ์เชิงลึก^{๔๑}
ดังกล่าว

เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรม^{๔๒} ของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือกตัว

๑. เหตุผลทางการเมือง จากผลสำรวจความคิด
เห็นพบร่วมกันว่า พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือกตัวส่วนใหญ่ต้องการ
ประชาธิปไตย และต้องการรัฐประหาร ทัศนะของพระครู
ปลัดสุวัฒนจริยคุณ น่าจะให้รายละเอียดของเหตุผลทาง
การเมืองดังกล่าวนี้ได้ดี

ปัจจุบันลังคมไทยยังไม่เป็นประชา-
ธิปไตยที่แท้จริง เพราะพวกอำนาจทำ
รัฐประหารเมื่อ ๑๔ กันยายน ๒๕๔๙
ล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง เป็นรัฐบาล
พรรคเตียวครั้งแรกในประวัติศาสตร์
การเมืองไทย พากอำนาจใช้กลไกทุกอย่าง^{๔๓}
เพื่อทำลายนักการเมืองและพระครุกการเมือง
ที่มาจากประชาชน ทั้งกลไกของคอมมิวตี้ ให้
องค์มนตรีมาเป็นนายกฯ ใช้กลไกกองทัพ
ให้ไม่ยอมทำงานในสมัยรัฐบาลสมบูรณ์ สมชาย
แต่เอาไว้ใช้เจ้าจังผิดปกติในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์
ใช้กลไกศาลที่เรียกว่าตุลาการภิวัติน์ ใช้กลไก
คดล. (คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำ
ความเสียหายต่อรัฐ) และสุดท้ายใช้พรรค^{๔๔}
ประชาธิปไตย โดยการไฟฟอร์มรัฐบาลในค่าย
ทหารแล้วก็ยอมทำทุกอย่างแม้จะรู้ว่าทำเช่น
นั้นแล้วว่าประชาชนต้องตาย ทั้งหมดก็เพื่อ^{๔๕}
คำตอบสุดท้ายคือรักษาอำนาจของตัวเอง
และพระครุกพาก โดยไม่เคารพเลียงส่วนใหญ่^{๔๖}
ของประชาชน^{๔๗}

ในความเห็นของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือกตัว การ
ต่อต้านรัฐประหาร หมายถึงการต่อต้านรัฐประหาร ๑๔
กันยายน ๒๕๔๙ ไม่เห็นด้วยกับการแทรกแซงทางการเมือง

^{๓๗} ลัมภานัมพ์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ, อ้างแล้ว.

ของ “อำนาจอกรอบการเลือกตั้ง” และไม่ยอมรับกระบวนการต่างๆ ที่สืบทอดมาจากรัฐประหาร เช่น ไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ ดังที่ พระมหา ดร. ชร์ ทลสันโย สนับสนุนให้นำรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ กลับมาใช้ หรือสนับสนุนร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญของนายแพทย์เหวง โตจิราภิรัตน์ รวมทั้งไม่ยอมรับรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เพราะเห็นว่า เป็นรัฐบาลที่อำนวยพัฒนาดิจิทัล และการเมืองที่มาจากการสนับสนุนของประชาชนอ่อนแอกันนั้น พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดแดงจึงเห็นว่า จะเป็นประชาธิปไตยได้จะต้องเริ่มจากการเลือกตั้งใหม่ตามข้อเรียกร้องของคนเลือดแดง ผลการเลือกตั้งเป็นอย่างไร ทุกฝ่ายต้องยอมรับ และให้กระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ ดำเนินต่อไปตามครรลองประชาธิปไตย”

ปัญหาเดียวกันนี้ ดูเหมือนพระไพศาลา วิสาโล จะมองต่างออกไป ว่าเลือดแดงนี้เขามาไม่ได้พูดชัดเจนใจ เขายกเวทว่าจุดยืนคือให้ยุบสภาใช่มั้ย คือเขาไม่ได้บอกว่าไม่เอารัฐประหาร ซึ่งมันก็ไม่เวร์ค เพราะว่ามันไม่มีรัฐประหารอยู่แล้วนี่ รัฐบาลอภิสิทธิ์ก็มาจากการเลือกตั้งใช่มั้ย อาจจะมีเล่นสนغلใน ก็แล้วแต่ แต่ว่าเลือดแดงเนี้ยเข้าเรียกว่าองค์กร ยุบสภา เขาไม่ได้เป็นกลุ่มต่อต้านรัฐประหาร

^๔ แผนบันได ๔ ขั้น ของคณะกรรมการคือ ๑) ยุบพระเครื่องไทยรักไทย ๒) ดำเนินคดีอาญาทุจริตคอร์รัปชัน ๓) พระเคราะห์ ส.ส.ว. งrage จัดการระจายและสิ่งสุด ๔) การลงประชามติรัฐธรรมนูญและจัดการเลือกตั้งเพื่อผองถ่ายอำนาจให้รัฐบาลที่ไว้ใจได้ (ดู เกษยร เดชะพีระ. รัฐประหาร ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ กับการเมืองไทย. รัฐศาสตร์สาร ปีที่ ๒๙, ๓ [กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๑], หน้า ๖๙).

^๕ ล้มภาชนะพระมหา ดร. ชร์ ทลสันโย, ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๓.

เพราะว่าเขามิใช่จะไปต่อต้านกับใคร เพราะรัฐบาลมันไม่ใช่รัฐประหาร^{๔๐}

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นวิธีมอง “ข้อเท็จจริง” ที่ต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดแดง กับพระสงฆ์ฝ่ายที่ (ท่านยืนยันว่า) เป็นกลาง กล่าวคือฝ่ายเลือดแดงให้ความสำคัญอย่างมากกับ “ความไม่ถูกต้อง” ที่พระไพศาลาเรียกว่า “เล่นสนغلใน” เพราะฝ่ายเลือดแดงรับไม่ได้กับประเด็นปัญหาที่มีการพูดถึงและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างเป็นที่ประกายแก่สาธารณะตลอดมาว่า อำนาจ กองทัพ พัฒนาดิจิทัล และพระเคราะห์บัดย์สมคบคิดกันล้มรัฐบาลที่ประชาชนเลือก ดังเช่น คำปราศรัยของนายประพันธ์ คุณวี สมาชิกคนสำคัญของกลุ่มพัฒนาดิจิทัล ประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เผยแพร่ใน <http://www.manager.co.th> ดังนี้

พระพันธ์มิตรฯ อุกมาสู่รัฐบาลถึง
ได้พลิกข้าม ภวิสิทธิ์ถึงได้ขึ้นมาเป็นนายกฯ
ถ้าไม่มีพัฒนาดิจิทัลท่าจะไปบังคับพวก
พระครรภ์ (เน้นโดยผู้วิจัย) ให้พลิกข้ามหรือ
ไม่ช่วยคิดถูกถ้าไม่ใช้พัฒนาดิจิทัลฯ จะได้มาจีบปาก
จีบคอเป็นนายกฯ อยู่หรือไม่ ตนไม่เคยเป็น
อีกอบ มีแต่ภวิสิทธิ์ที่เป็นนายกฯ อีกอบ เป็น
พวกติกิน ที่บอกว่าเกลียดปฏิวัติเหลือเกิน
พลเอกอนุพงษ์ (เผ่าจินดา) ก็เป็นหนึ่งใน
คณะปฏิวัติ แล้วปล่อยให้เข้าทิวปึกขึ้นมาเป็น
นายกฯ ทำไม่

และดังเช่นข้อมูลที่ปรากฏในคำปราศรัย ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำคนสำคัญของกลุ่มพัฒนาดิจิทัลฯ เองที่กล่าวอ้างถึงบทบาทของตนในระหว่างการต่อสู้เพื่อ

^{๔๐} ล้มภาชนะ พระไพศาลา วิสาโล, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๓.

ลัมรัฐบาลทักษิณ ซึ่งมีคำพูดบางประการที่ชี้ชวนให้เห็นว่า “มีการสมคบคิดกัน” ออยู่จริง ตามที่ฝ่ายเลือดีดงเชื่อ^{๙๐}

ในการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดีดง เมื่อผู้วิจัยถามว่า ฝ่ายเลือเหลืองเข้าชุมประเด็น “เราจะสู้เพื่อในหลวง” หรือเพื่อปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา กษัตริย์ พระสงฆ์ที่โดยปกติกยอมรับหรือเป็นกลไกในการปลูกฝังแนวคิดเช่นนี้แก่ประชาชนอยู่แล้วไม่ใช่หรือ ทำไมไม่เลือกฝ่ายเลือเหลือง พระมหา ดร.โซช์ตอบว่า “ถ้าเขางรักภักดีจริง ทำไมจึงอ้างสถาบันเพื่อทำลายคัตtruทางการเมือง ดึงสถาบันลงมาเป็นเงื่อนไขในการแบ่งประชาชนออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายเออสถาบันกับไม่เออสถาบัน อาทิมาว่า มันไม่ถูก สถาบันต้องอยู่เหนือการเมือง ไม่ควรถูกติงลงมาอย่างการเมือง”^{๙๑} ในขณะที่ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (สุพล ธรรมวโร) อาจารย์ประจำแขนงวิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มองว่า

^{๙๐} ระหว่างเดินทางปราศรัยแก่คนไทยในวอชิงตัน ดี.ซี. นายสนธิ ลิ้มทองกุล กล่าวอ้างว่า “...ผู้สู้อยู่ก็มีของขวัญมาจากการชกผ่านมาทางท่านผู้หญิงบุษบา...” และมีความอึกตอนหนึ่งที่นายสนธิ ซึ่ว่า “...พลเอกสรุยุทธ์ โกรมา พลเอกสนธิ ให้คนใกล้ชิดโกรมา ในวันมีเยือน เส้นสายในวัง ทุกคนสนิทหมัด ผสมถึงเลย คุณไม่ต้องพูดว่าถึง ไม่ถึงคุณมีอะไรพูดมา รับรองถึงหูพระกรรณ...จนกระทั่งมีลัญญาณ บางลัญญาณมาถึงผม จู่ๆ ผู้สู้อยู่ก็มีของขวัญมาจากการชกผ่านมาทางท่านผู้หญิงบุษบาซึ่งเป็นน้องสาวพระราชนิพัทธ์ ปรากฏว่าผมได้รับแคร์วันเดียวย ผมเข้าไปรับด้วยตัวเองกับท่านผู้หญิงบุษบา โกรศพที่มหา.paramettem และ บ้ำเบรมให้คนลพิทโกรมา พลเอกชลิต ยงใจยุทธ์ ทุกคนโกรมาเห็นความว่าจริงหรือเปล่า...” (โปรดดู เกษียร เตชะพิรุ. “รัฐประหาร ๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๙ กับการเมืองไทย” วัชราศาสตร์ สาร ๒๙, ๓ [กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙], หน้า ๔๙). ประเด็น “อำนาจ นอกรอบการเลือกตั้ง” นี้มีการอภิปรายกันมากในเวทีเสวนานั่นๆ หลังรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙ เป็นต้นมา แต่คำพูดจากปากนายสนธิ ลิ้มทองกุล ระหว่างเดินสายปราศรัยแก่คนไทยในวอชิงตัน ดี.ซี. ดังกล่าวนี้อาจเป็นหลักฐานชี้สำคัญที่ทำให้เลือดีดงเชื่อว่ามีการสมคบคิดกันของ “อำนาจ นอกรอบการเลือกตั้ง”

^{๙๑} ลัมภาษณ์ พระมหา ดร.โซช์, อ้างแล้ว.

ทุกวันนี้คนมักกูตาสว่าง ข้อมูลอะไรในอินเตอร์เน็ตพระก็เข้าไปดูได้หมด ก็พอจะแยกแยะได้ในระดับหนึ่งว่าอะไรจริง อะไรเท็จ เรื่องสถาบันเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่เนี่ย ถ้าฟังจากปากคนเลือดีดง อาทماก์ไม่ค่อยเชื่อเท่าไรนะ แต่ก็มีคำพูดของฝ่ายเลือเหลืองเง่อนั้นแหละ เช่นคำพูดของนายสนธิ (ลิ้มทองกุล) เรื่องผ้าพันคอสีฟ้าเงินบริจาคช่วยการต่อสู้ของพันธมิตร ๒๕๐,๐๐๐ บาท เป็นต้น แรกก็ทำมาคิดตามหลักพุทธนะ พระพุทธเจ้าท่านเคารพธรรมหมายความว่าพระองค์เคารพหลักการที่ถูกต้อง เพราะการรักษาหลักการที่ถูกต้องจะทำให้ส่วนรวมอยู่ดี อาทماก์เลยคิดว่า เลือดีดงที่เข้าพูดจริงจังกับเรื่องนี้ เข้าต้องการรักษาหลักการประชาธิปไตยนะ ไม่ใช่ต้องการทำลายสถาบัน^{๙๒}

แม้แต่พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลุยาโน) ที่ยืนยันว่าท่านไม่เลือกฝ่าย ก็มองประเด็นเดียวกันนี้ว่า

คือตอนนี้มันปิดกันไม่อยู่แล้ว ถ้าสมัยไม่มีเว็บไม่มีหลักฐานอะไรบางอย่าง แพร่ออกໄไปได้ เชื่อว่าสำเร็จ ทำได้ ถ้าเอาลมย ๖ ดุล ชูลสถาบันชื่นมาแล้วก็ปราบ นักศึกษา ปราบประชาชนอะไรเนี่ย มันเป็นเครื่องมือของพวกนั้น แต่ตอนนี้คุณดูแค่เล่มนี้เล่มเดียว ก็แยกแยะแล้ว (ชูหนังสือเรื่อง “ขบวนการล้มเจ้า”) ไปไม่รอด^{๙๓}

^{๙๒} ลัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (สุพล ธรรมวโร) ๘ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๙๓} ลัมภาษณ์พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลุยาโน), ๒๖ กันยายน ๒๕๕๗.

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือกแองมอง “ข้อเท็จจริง” และ “ประมินค่า” สิ่งที่พระไภ困惑เรียกว่า “เล่นสน鬲ใน” ในความหมายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความเป็นประชาธิปไตย

ฉะนั้น เมื่อคนเลือกแองมองว่ารัฐบาลอภิสิทธิ์เกิดจากหรือเป็นรัฐบาลที่สืบทอดมาจากเล่นสน鬲ในที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือกแองลงับสนุนเหตุผลทางการเมืองเรื่องปฏิเสธรัฐประหารและอำนาจของระบบดังกล่าวแล้ว และเห็นว่าทางกรรมปักปูองสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นเพียง “มายาภาพ” ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม หรือเพื่อซ้ายชนะทางการเมือง แต่เล่นสน鬲ในเป็น “ข้อเท็จจริง” ที่ขัดต่อหลักการประชาธิปไตย เพราะโดยเนื้อแท้แล้วกระบวนการของ “เล่นสน鬲ใน” นั้นเองที่ล้มรัฐบาลที่ประชาชนเลือกซึ่งเป็นการละเมิดเจตจำนงทั่วไปของประชาชน

๒. เหตุผลทางจริยธรรม พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือกแองส่วนใหญ่อยากเห็นลังคอมีความยุติธรรม ไม่ต้องการส่องมาตรฐาน จากการล้มภาษณ์พระสงฆ์เป็นรายบุคคลที่ปราภูทางลือมวลชนว่าท่านเป็นพระเลือกแอง หรือแสดงความคิดเห็นเชิงสนับสนุนเลือกแอง รวมทั้งพระสงฆ์ที่ออกมากชุมนุมร่วมกับคนเลือกแอง ความเห็นที่ตรงกันมากที่สุดคือ เห็นว่ารัฐประหารและระบบการเมืองที่สืบทอดมาจากรัฐประหารเป็นระบบที่ทำให้ลังคอมไทยไม่มีความยุติธรรม และมีส่องมาตรฐานอย่างไม่อាណยอมรับได้

ผู้วิจัยล้มภาษณ์ พระสงฆ์ที่ยืนยันว่าท่านเลือกฝ่ายเลือกแอง คือ พระกิตติญาณโลภรณ (หนูปัน ญาณกิตติ) ที่ปรึกษาองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ดร.พระครุสุวิรานพัฒนบัณฑิต (สุกันยา อรุณ) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และพระครุปริญญาธรรมวงศ์ (สุพล ธรรมวงศ์) อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเดียวกัน โดยเรียนถามว่า “สมัย

รัฐบาลทักษิณก็ถูกมองว่ามีส่องมาตรฐานไม่ใช่หรือ” พระคุณเจ้าทั้งสามรูป อธิบายทำองเดียวกันว่า

ถึงแม้ส่วนใหญ่ทักษิณจะมีส่องมาตรฐานก็ไม่ชัดขนาดนี้ คือตอนนี้มีประชานแบบออก เป็นเลือกเหลือของเลือกแองชัดเจน ฝ่ายหนึ่งทำอะไรไม่ผิด ฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะทำอะไรก็ผิด ความตายของคนฝ่ายหนึ่งมีความหมายเป็นวีรบุรุษวีรลศรีที่เลี้ยงล่ำซึ่วปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ความตายของอีกฝ่ายไร้ค่า เป็นฝ่ายผู้ก่อการร้าย ขบวนการล้มเจ้าชีวะเราก็รู้ๆ กันอยู่ว่าข้อเท็จจริงมันไม่ได้เป็นแบบนั้น...ที่สำคัญคือ การอ้างว่ารัฐบาลทักษิณก็ส่องมาตรฐานมันไม่ใช่เหตุผลที่สนับสนุนได้ว่าการใช้ส่องมาตรฐานในปัจจุบันนี้ถูกต้อง เช่นเดียวกับที่อ้างว่ารัฐบาลทักษิณควรรับชั้นมันก็ไม่ใช่เหตุผลที่ควรให้เราเพิกเฉยต่อการคอร์รัปชันอย่างมากในรัฐบาลอภิสิทธิ์

ดร.พระครุสุวิรานพัฒนบัณฑิต เล่าเพิ่มเติมว่า

หลายๆ เรื่องในเกมการเมืองอาทมา ก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าอะไรไรจริงอะไรเท็จ ต่างฝ่ายต่างก็กล่าวหากันมาไป ใครอยู่เบื้องหน้าเบื้องหลังบ้างก็ไม่รู้ได้ด้วยตนเอง แต่ที่เห็นได้ชัดเลย ที่เป็นข้อเท็จจริงที่เห็นได้เด็ดขาดเลย คือ ชาวบ้านเข้าเลี้ยงใจ เขาเป็นเดือดเป็นแค้น หลายๆ คนร้องให้เลี้ยงใจที่รัฐบาลที่เขาเลือกถูกกลั่นไปคุณทักษิณจะหลอกให้ชาวบ้านรักคลังโคลล์ ได้ขนาดนี้หรือถ้าเขามาไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้ชาวบ้านเลย ป้าที่ขายลูกชิ้นปี๊ช้างวัดบอกว่า ไอลันนี้มีภัยจนมาตั้งแต่พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ก็ไม่ได้อ้างความจนของมาชุมนุมขอความเมตตาจาก

ครครวอก แต่ที่ดูถูกประชาชน ปล้นอำนาจ
ประชาชนนี้มันทันไม่ได้ มันไม่ยุติธรรม^{๗๙}

เพื่อให้ทราบรายละเอียดของเหตุผลเรื่องความยุติธรรมของพระสงฆ์ล้วนใหญ่ที่เลือกฝ่ายเลือดแดงชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงจัดโครงการเสวนาแบบโพกสกุร์ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{๘๐} กำหนดหัวข้อเสวนาชื่อ “บทบาทของพระสงฆ์กับการสร้างจิตสำนักความเป็นธรรมทางลัทธม” โดยนิมนต์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน ภาควิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นวิทยากร มีพระนิลิต และคณาจารย์เข้าร่วมเสวนา จำนวน ๕๗ รูป นิลิตราวาส และประชาชนทั่วไป ๑๔ คน^{๘๑} ประเด็นปัญหาความไม่เป็นธรรมที่อภิปรายกัน สรุปได้ดังนี้

๑) ความไม่ยุติธรรมระดับพื้นฐาน คือความไม่ยุติธรรมในเรื่องอำนาจต่อรองทางการเมือง เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ว่า คนชนบทเลือกไว้สูบาก คนกรุงเทพฯ ล้มไว้สูบาก แต่คราวนี้คนต่างจังหวัดคนชนบทไม่ยอม พากันลุกขึ้นมาสู้ เพราะอาจเป็นครั้งแรกที่คนเหล่านี้เห็นว่าไว้สูบากที่เข้าเลือกมีนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่ชาวอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ๓๐ นาทักษากษาทุกโรค กองทุนหมุบ้าน พักหนี้เกษตรกร เป็นต้น ฉะนั้น พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดแดงท่านเดินด้วยกับชาวบ้านที่ว่า “มันไม่ยุติธรรมที่คนล้วนใหญ่เลือกไว้สูบากแล้ว

^{๗๙} สันภาษณ์ ดร.พระครูสุวิรานพัฒนบัณฑิต (สุนanya อรุโณ)
๘ สิงหาคม ๒๕๕๓.

^{๘๐} เหตุที่เลือกมหาวิทยาลัยแห่งนี้ เพราะจากการเก็บข้อมูลก่อนหน้าทราบว่าพระนิลิตแห่งนี้ส่วนใหญ่เลือกฝ่ายเลือดแดงรองอธิการบดีของวิทยาเขตแห่งนี้ก้าวผู้วิจัยเองว่า “ท่านเป็นคนจัดรถรับ-ส่งให้กับพระนิลิต หรือพระสงฆ์กลุ่มลังฆามัคคีทุกครั้งที่เดินทางไปชุมชนร่วมกับคนเลือดแดงที่กรุงเทพฯ”

^{๘๑} จัดเสวนาเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น.
ณ ห้องประชุมสมคักดี-ระเบียบรัตน์ พงษ์พาณิช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ถูกคนล้วนน้อยทำไว้สูบประหาร” รัฐบาลจะดีจะเลวอย่างไร ประชาชนล้วนใหญ่ต่างหากเป็นผู้ตัดสิน อภิสิทธิชันส่วนน้อยไม่มีความชอบธรรมใดๆ ที่จะมาคิดแทนตัดสินใจแทน

(๒) การนับค่าความเป็น “คน” ของประชาชนไม่เท่ากัน เช่น ฝ่ายที่เรียกร้องให้กองทัพทำไว้สูบประหารเสนอกฎร ๓๐/๓๐ คือให้ลัสดล้วนสมาชิกสภาพผู้แทนราษฎรที่มาจากการสรรหาอย่างละ ๓๐ ขณะที่ให้ลัสดล้วนสมาชิกสภาพที่มาจากการเลือกตั้งอย่างละ ๓๐ ซึ่งข้อเสนออนึ่มจากสมมติฐานหรือข้อกล่าวหาบนเวทีการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรฯ ตลอดมาที่ว่า คนชนบท คนต่างจังหวัด เป็นการศึกษาไม่รู้ประชาธิปไตย ถูกหลอก ถูกซื้อด้วยเงิน เป็นเครื่องมือของนักการเมืองโง่ ออกเสียงเลือกตั้งเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์เฉพาะหน้าสำคัญกว่าผลประโยชน์ของชาติฯ ฯ ทัคนะเช่นนี้ไม่ยุติธรรม เพราะขัดกับหลักความเสมอภาคของ “๑ คน = ๑ เสียง” อันเป็นหลักการพื้นฐานอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย

(๓) ในการปฏิบัติต่อการชุมนุมของคนเลือดแดงไว้สูบากใช้ “วิธีกรรมฉ้อopl” เช่น ขอคืนพื้นที่ กระชับพื้นที่ คืนความสุขให้คนกรุงเทพฯ ขบวนการก่อการร้าย ขบวนการล้มเจ้า เป็นต้น ซึ่งต้องการสร้างภาพให้คนเลือดแดงดู Lew Raway เกินเหตุ เป็นภัยคุกคามต่อคนกรุงเทพฯ ต่อความสงบสุขของบ้านเมือง ความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ นี่คือการฉ้อoplต่อการใช้เสรีภาพทางการเมืองของคนเลือดแดงทำให้สังคมเห็นว่าพื้นที่ถนน พื้นที่จราจร ย่านเศรษฐกิจสำคัญกว่า “พื้นที่เสรีภาพทางการเมือง” ของประชาชน และกระตุ้นให้คนกรุงเทพฯ พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดแดงมองว่าการใช้วิธีกรรมฉ้อoplตั้งกล่าวผิดศีลข้อมูลไม่ยุติธรรมต่อการใช้เสรีภาพทางการเมืองของประชาชน และทำให้ไม่ยุติธรรมยิ่งขึ้นไปอีกเมื่อการใช้วิธีกรรมฉ้อoplนั้นไปสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้กำลังทหารสลายการชุมนุม จนเป็นเหตุให้ประชาชนล้มตายและบาดเจ็บจำนวนมาก เป็นการผิดศีลข้อปานาดิบตาซ้ำเติมอีก

(๔) ที่ถือว่าไม่สุติธรรมอย่างยิ่งคือ “อำนาจนอกรอบการเลือกตั้ง” หรือจะเรียกว่าอำนาจตาม Jarvis อำนาจตัวย หรืออะไรก็แล้วแต่ สรุปว่าเป็นอำนาจที่โดยหลักการประชาธิปไตยแล้วไม่มีสิทธิจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองในลักษณะการแทรกแซง ซึ่งนำ กำกับ ครอบงำ ได้ฯ แต่จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีอำนาจนอกรอบเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองจนทำให้เกิดรัฐประหารและเกิดความแตกแยกของประชาชนในชาติสืบเนื่องต่อมา

ในที่สุด ในการพูดกันว่าหากลังคมไทยไม่มีการกำหนดติกาให้อำนาจนอกรอบอยู่เห็นอีกการเมืองจริงๆ หรือไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองจริงๆ ปัญหาความขัดแย้งความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้างอำนาจทางการเมือง หรือความไม่เป็นธรรมของอำนาจต่อรองทางการเมืองก็คงจะไม่ออกว่าจะแก้ได้อย่างไร และความรุนแรงจะไม่เกิดขึ้นอีกได้อย่างไร (นิสิตมหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมส่วนใหญ่ตั้งชื่อ “ลังเกตตี้”)

(๕) หลักความยุติธรรมอย่างหนึ่งตามคำสอนของพุทธศาสนาคือ “หลักกรรม” ซึ่งสาระสำคัญคือ “หลักความรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำอย่างเท่าเทียม” เพราะการกระทำของเรางานจากการใช้เสรีภาพในการเลือก เมื่อเป็นการกระทำที่เราเลือกเองเราต้องรับผิดชอบต่อผลของการกระทำที่เราเลือกนั้นอย่างเท่าเทียมฉะนั้น “เมื่อทำดี ยอมได้รับผลดี ทำชั่วอย่างได้รับผลชั่ว” อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้กระทำนั้นจะเป็นคนธรรมดายังไงชั้นไหน ก็ตาม แต่การถลâyการชุมชนที่เป็นเหตุให้คนตายและบาดเจ็บจำนวนมาก ผู้กระทำการลับไม่แสดงความรับผิดชอบ และไม่มีหลักประกันอะไรที่ทำให้ฝ่ายที่สูญเสียเชือได้ว่ากระบวนการยุติธรรมภายใต้ระบบการเมืองในการครอบงำของอำนาจยาธิปไตยที่เป็นอยู่นี้จะอำนวยความยุติธรรมโดยการนำตัวผู้กระทำความผิดมาไว้ที่ศาล หรือรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ

๓. ประเด็นความยุติธรรมที่เกี่ยวกับปัญหาของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ผู้วิจัยได้รับโอกาสเข้าไปพูดคุยกับประธานนิติบัตรฯ วิทยาเขตขอนแก่น โดยทางอาจารย์ผู้สอนรวมประธานนิติสาขาวิชาปรัชญา ชั้นปีที่ ๒ และ๓ ในห้องเรียนเดียวกัน ประธานนิติส่วนใหญ่บอกว่าเลือกฝ่ายเลือดแดง มีบางรูปบอกว่าเคยไปชุมนุมกับคนเลือดแดงที่กรุงเทพฯ ผู้วิจัยถามประเด็นหนึ่งคือ พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดแดงส่วนใหญ่จะบอกว่าต้องการความยุติธรรม แต่การเลือกฝ่ายเลือดแดงก็ถูกมองว่า “ลูกเพื่อทักษิณ” ซึ่งถูกกล่าวหาว่าคอร์รัปชัน การลูกเพื่อคนที่ถูกกล่าวหาว่าคอร์รัปชันจะเป็นการยุติธรรมแก่ลังคมโดยรวมหรือ” ประธานนิติตรุปหนึ่งแสดงความเห็นว่า

มีรัฐบาลไหนที่ไม่โกง อาทماเชื่อว่ามันก็โกงกันทั้งนั้น รัฐบาลนี้ก็โกง คือความมีอำนาจก็โกงกันทั้งนั้นแหละ นี่คือความจริงของการเมืองไทย เมื่อความจริงมันเป็นแบบนี้ คือมีคนโง่สองประเภท หนึ่งโง่เข้าตัวเองอย่างเดียวไม่มีผลงานช่วยเหลือประชาชน ส่องโง่แต่มีผลงานช่วยเหลือประชาชน ชาวบ้านเขาก็ต้องเลือกคนหลังชาวบ้านเขามาพูดกับอาทมาเลยว่าเวลาเลือกตั้ง พรรคราษฎรเมืองทุกพรรคซื้อเสียงกันทั้งนั้น ทางราชการรณรงค์ให้เลือกพรรครที่ไม่ซื้อเสียง แต่พรรครูปแบบนั้นไม่มี เขากรับเงินมันทุกพรรคร แต่เวลาเลือกเขาก็เลือกพรรครที่เขาเห็นว่ามีนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่ชาติ อย่างนี้จะเรียกว่าชาวบ้านใจได้ใหม่ อาทมาว่าไม่ใช่...ที่พูดนี้ไม่ได้ลับสนุนคนโง่นะ แต่ความจริงเป็นแบบนี้ การเมืองที่ชาวบ้านล้มผัสดริงๆ มันเป็นแบบนี้ จะให้พวกเขาร้ายังไง

ส่วนพระมหา ดร.โซว์ และพระครูปลัดสุวัฒน-จริยคุณ^{๙๙} มองตรงกันว่า “ถ้าครัวรัปปันเจิง พ.ต.ท.ทักษิณ ก็ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่ใช่ทำรัฐประหาร แล้ว ก็เป็นใจที่ย่อง ตั้งคณะบุคคลขึ้นมาสืบสวนสอบสวนเอง ล่งฟ้องศาลเองได้ แบบนี้ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมปกติที่ต้องเป็นกลางจริงๆ” แต่พระไพศาลา วิสาโล มองต่างออกไปว่า

ที่ไม่ยุติธรรมชัดเจนคือเรื่องรัฐประหาร การโค่นล้มคุณทักษิณด้วยกำลังอาวุธ เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง ส่วนเรื่องคดีความของแก่นั้น เดียงกันได้ คืออย่างน้อยเข้าให้ gamma พิสูจน์ตัวเอง ให้ gamma แก่ต่างในศาล อันนี้มีข้อถกเถียงทางกฎหมายมากมาย ว่ายุติธรรมต่อคุณทักษิณหรือไม่ อาทماกิไม่มีความรู้พอที่จะตอบ มีเรื่องหนึ่งที่แยกว่า คำฟ้องมาจาก คดส.ใช้มัย ซึ่งเกิดจากการรัฐประหาร

แต่อาจารย์แก้วสรร (อดิโนธิ) ก็อธิบายว่า แกร่วม คดส. เพราะเห็นว่ากระบวนการทั้งหมดต้องมาจบลงที่ศาล ต้องให้ศาลตัดสิน แทนกว่าถ้าไม่มีตรงนี้แก้ก็ไม่เป็น คือแกยังเห็นว่ามันต้องไปพิสูจน์กันในศาล ซึ่งบางกรณีคำฟ้องของ คดส. ก็ตกใช้มัย มันก็ตกหลายอัน ซึ่งอาทมาว่าก็แพรดิ ไม่ใช่ว่าคำฟ้องหรือข้อกล่าวหาของ คดส. ทุกข้อค่าลรับหมวดหลายข้อก็ไม่รับ เพราะฉะนั้น ในขณะนี้มันก็ไม่ได้หมายความว่าแกไม่ได้รับความยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรม... แต่ลิงที่เป็นปัญหาซึ่งเดียงไม่ได้เลยคือการรัฐประหาร เป็นสิ่งที่ผิดมากเลย^{๑๐}

^{๙๙} สัมภาษณ์พระมหา ดร.โซว์ และพระครูปลัดสุวัฒน-จริยคุณ, อ้างแล้ว.

^{๑๐} สัมภาษณ์พระไพศาลา, อ้างแล้ว.

อย่างไรก็ตาม เรายาจเข้าใจเหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดแดงได้ชัดขึ้น ถ้าเรา尼กถึงว่าสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่ขาดไม่ได้คือหลัก “นิติรัฐ” (rule of law) หรือหลักการปกครองโดยกฎหมายห้ามสำคัญของหลักนิติรัฐคือสิ่งที่ภาคกฎหมายเรียกว่า “due process” หมายถึง “กระบวนการอันเหมาะสมอันควร” หรือวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมที่ต้องยึดหลักความเสมอภาคตามกฎหมาย ความถูกต้องตามวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ใน การสืบสวนสอบสวน การล่งฟ้องไปจนถึงการตัดสินที่เที่ยงธรรมนักวิชาการที่สนับสนุนฝ่ายเลือดแดงเห็นว่า due process จะมีได้ก็ต่อเมื่อมีการปกครองด้วยหลัก นิติรัฐ และตามกรอบคิดของโลกประชาธิปไตยสมัยใหม่ (modern democracy) หลักนิติรัฐก็มีอยู่จริงภายใต้ระบบประชาธิปไตยเท่านั้น^{๑๑}

ฉะนั้น กระบวนการทุกอย่างที่สืบเนื่องจากรัฐประหารในการเอาผิดกับ พ.ต.ท.ทักษิณ จึงไม่ยุติธรรม เพราะไม่ใช่ due process และเมื่อเทียบกับการที่ศาลรัฐธรรมนูญยกฟ้องคดีบุคพรุคประชาธิปัตย์กับทุกคดีที่ดำเนินการกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ยังเห็นได้ชัดว่า กรณียกฟ้องพรุคประชาธิปัตย์ศาลได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ due process คือคดีขาดอาญาความย่อมถือว่าไม่เข้าองค์ประกอบของ due process ก็ไม่ต้องพิจารณาข้อเท็จจริง แต่คดีที่เกี่ยวกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ต้องไล่ใจ due process เพราะไม่มี due process มาตั้งแต่ตน คือทำรัฐประหารแล้วก็เป็นใจที่ย่อง ตั้งคณะบุคคล (ที่อยู่ในฝ่ายวิพากษ์วิจารณ์กล่าวหาว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ทุจริต) ขึ้นมาสอบสวนเอาผิดเอง ล่งฟ้องศาลได้เอง เป็นตน

^{๑๑} ดูสมศักดิ์ เจียมธีรากุล.ความคิดเห็นท้ายบทความ : นักปรัชญาชายขอบ. นิรโทษกรรมทักษิณเท่ากับยกเลิกรัฐประหาร? <http://www.prachatai.com/journal/2010/01/27301> (เข้าสิ่งเมื่อ ๒๐/๑๐/๒๕๕๘)

การใช้กระบวนการยุติธรรมที่ไม่มี due process ซึ่งมีปัญหาเรื่อง “ความเป็นอิสระ” หรือ “เป็นกลาง” ดังกล่าวเนื่อง ที่พระสงฆ์ฝ่ายเลือดengเห็นว่าไม่ยุติธรรม แก่ พ.ต.ท.ทักษิณ (หรือแก่ครูกตามที่ถูกดำเนินการด้วยกระบวนการที่ไม่ใช่ due process ดังกล่าว)

ฉะนั้น แม้พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดeng จะถูกมองว่าสู้เพื่อช่วยคนผิด แต่ตามความเห็นของท่านที่กล่าวมา อาจอธิบายได้ว่า การสู้เพื่อ พ.ต.ท.ทักษิณในประเด็นดังกล่าวไม่ใช่เรื่องผิด หรือเลี้ยงหายต่อหลักการ (ในที่นี้คือ “หลักความยุติธรรม”) เพราะในที่สุดแล้วสามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผลว่า ไม่ใช่สู้เพื่อตัวบุคคล แต่เป็นการปกป้อง “หลักความยุติธรรม” ในความหมายที่ว่า “ถ้าครูกตามถูกกล่าวหาว่าทำความผิด (เช่น คอร์รัปชัน) เขาก็ควรได้รับความยุติธรรมในเบื้องต้นโดยมีโอกาสได้อธิบูรณ์ในกระบวนการยุติธรรมที่ชอบธรรมด้วยหลักนิติรัฐ” หรือกระบวนการยุติธรรมที่มี due process ภายใต้ระบบประชาธิปไตยไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นอิสระจากกระบวนการกำกับของอำนาจรัฐประหาร

เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดeng

เหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดeng ซึ่งส่วนใหญ่คือพระสงฆ์ในภาคใต้ จะเห็นว่าเหตุผลทางการเมืองคือต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน และต้องการประชาธิปไตยส่วนเหตุผลทางจริยธรรม ต้องการเห็นการเมืองมีจริยธรรม มีธรรมาธิปไตย และต้องการให้ยุติความขัดแย้งด้วยลันติวิธี เหตุผลดังกล่าวเนี้ยสอดคล้องกับเหตุผลของกลุ่มสมณะลันติโภโคกที่ต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน และต้องการการเมืองใหม่ที่สะอาดโปร่งใส ได้คืนดีมีคุณธรรมมากครองบ้านเมือง

หากพิจารณาเหตุผลต่อต้านคอร์รัปชัน ต้องการประชาธิปไตยหรือการเมืองใหม่ที่สะอาดโปร่งใส จะเห็นได้ว่าลั่ดส่วนของพระสงฆ์ที่อ้างเหตุผลดังกล่าวเป็นลั่ดส่วนที่สูง

อย่างมีนัยสำคัญกับลั่ดส่วนที่ไม่ต้องการให้พ.ต.ท.ทักษิณกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี คือลั่ดส่วนของพระสงฆ์ที่ต่อต้านคอร์รัปชันร้อยละ ๒๙ ต้องการประชาธิปไตย ร้อยละ ๒๙ ต้องการเห็นการเมืองมีจริยธรรม มีธรรมาธิปไตย ร้อยละ ๓๗ และต้องการให้ยุติความขัดแย้งด้วยลันติวิธี ร้อยละ ๒๒ ในขณะที่ไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี ๑๘ ซึ่งอาจดูเป็นเหตุผลเรื่องตัวบุคคลที่สูงกว่าพระสงฆ์ในภาคอื่นๆ

ถ้าการไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะเห็นว่ารัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณคอร์รัปชัน และเป็นอุปสรรคต่อประชาธิปไตยหรือการเมืองที่สะอาดโปร่งใส ก็อธิบายได้ว่าเหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดeng เป็นเหตุผลเรื่องส่วนรวม กระนั้น ในเรื่องที่เกี่ยวกับตัว พ.ต.ท.ทักษิณ ก็เป็นปัญหาที่พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดeng มองว่ามีคำตอบให้กับตัวเอง เช่นเดียวกับที่พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดeng มีคำตอบให้กับตัวเอง

ปัญหาของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือดeng ก็คือ (สมมติ) ถึงแม้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณจะคอร์รัปชันจริง แต่สมควรหรือไม่ที่จะใช้รัฐประหารดำเนินการกับเขา ดูเหมือนคำอธิบายของท่านสมณะโพธิรักษ์^{๑๒} จะช่วยตอบปัญหานี้ เช่น

ถ้าเป็นรัฐประหารในความหมายที่ว่า เราเห็นคณรัฐได้ที่กำลังบริหารอยู่ไม่ถูกต้อง เป็นคณที่ไม่สมควรบริหารประเทศอยู่ รัฐบาลใดที่ทำแล้วไม่ดีก็เลยล้มรัฐบาลนั้น เรียกว่าประหาร ล้มรัฐบาลนั้นเลีย แล้วก็มา

^{๑๒} ข้อมูลที่ว่าพระสงฆ์ภาคใต้เลือกฝ่ายเลือดeng มากที่สุด (ร้อยละ ๒๗.) นั้น เป็นข้อมูลที่พบรากแบบสอบถาม ไม่ใช่พบรากการที่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งแสดงบทบาทว่าเลือกฝ่ายเลือดeng อย่างเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ ฉะนั้น ผู้รับจดหมายเลือกนำเสนอบอกเหตุผลของท่านสมณะโพธิรักษ์ เพราะเห็นว่าท่านแสดงออกต่อสาธารณะว่าเลือกฝ่ายเลือดeng อย่างชัดเจนที่สุด

จัดสร้างให้ดี ไม่ใช่มาสร้างอำนาจบัตรใหญ่...
แต่มาจัดสร้างให้ดีเป็นอำนาจของประชาชน
ที่แท้จริง มาทำให้ถูกต้องตามประชาธิปไตย
ที่แท้จริง ไม่ใช่ไปยึดอำนาจแล้วก็ทำตาม
อำนาจใจ ดังที่กล่าวแล้ว มาทำอย่างถูกต้องตาม
หลักการของ ประชาธิปไตย ถ้ารู้สุประหาร
แบบนี้มันก็เยี่ยม^{๓๓}

แสดงให้เห็นว่า “รู้สุประหารเพื่อขัดรู้สุบาล
คอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ชอบธรรม” ทัศนะเช่นนี้เกิดจาก
การประเมินค่ารู้สุประหารกับคอร์รัปชันต่างกัน ดังที่ท่าน
อธิบายว่า “คอร์รัปชันมันก็ชัด ง่ายอยู่แล้วว่ามันเป็นเรื่อง
ที่พิสูจน์ให้ได้ยืนยันให้ได้ว่ามันเป็นเรื่องทุจริต เป็นเรื่องที่โกร
เป็นเรื่องที่ไม่เข้าท่าเป็นเรื่องที่เบียดเบี้ยน เป็นเรื่องชู้ดวิด
เป็นเรื่องของไรก์แล้วแต่” หมายความว่า คอร์รัปชันมี “ค่า”
(value) ด้านเดียวคือเป็นลบหรือเป็นสิ่งชั่วร้ายเท่านั้น
แต่รู้สุประหารมีค่าสองด้านคือทั้งเลวและดี ถ้ารู้สุประหาร
เพื่ออำนาจบัตรใหญ่ของตัวเอง พากตัวเองก็เลว ถ้า
รู้สุประหารดังที่ท่านว่าข้างต้นก็เป็นสิ่งที่ดี

ปัญหา “รู้สุประหารเพื่อขัดรู้สุบาลคอร์รัปชัน”
หากจะมองว่าเป็นปัญหาเชิงหลักการก็อาจถูกเรียกว่ากันได้
โดยตั้งคำถามที่จริงจัง เช่น ในระบบประชาธิปไตยควร
ยอมให้มีการทำรู้สุประหารได้หรือไม่ ดูเหมือน ศาสตราจารย์
กิตติคุณปรีชา ช้างหวัญยืน จะอธิบายปัญหาเชิงหลักการ
ดังกล่าวนี้ว่า

ประชาธิปไตยปฏิรูปต้องได้ใหม่ เรายัง
เหมือนกับว่าการปฏิรูปต้องเป็นสิ่งที่ต้องข้ามกับ
ประชาธิปไตย แต่ว่าจริงๆ โดยหลักการก็คือ
การปฏิรูปในระบบประชาธิปไตยนี้เป็น
ไปได้

...ครูกปภิวัตติได้ คือคำว่าปฏิรูปนี้เขา
ไม่ได้ระบุว่าประชาชนต้องปฏิรูป แต่ว่าเวลา
ครับปฏิรูปต้องอ้างประชาชนทั้งนั้นแหล่ะ
จะเป็นแกนนำหรือว่าจะเป็นที่รวมมั่นก็คือ
คนที่อาประชานมาเป็นกำลัง ที่นี่การปฏิรูปติ
นีค่อนเข็ปต์ของมั่นก็คือว่า อำนาจกลับไปสู่
ประชาชนอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็ต้องจัดการกัน
ไป คือล้ายๆ กับว่าถ้าอยู่อย่างนี้ มั่นก็ถึง
ทางตันแล้ว

แต่ว่าวิธีนี้เขาก็ไม่นิยม ประชาธิปไตย
จริงๆ เขาก็ไม่นิยมหลักการข้อนี้ เพราะว่า
มั่นกปภิวัตติกันเรื่อยไป และมันอ้างแล้วก็จะ
ทำให้เสียมากกว่าดี แต่ว่าถึงจุดๆ หนึ่งถ้า
ประเทศจะลำบาก ประเทศจะเสียหายร้าย
แรง มั่นก็เปิดโอกาสให้ คือเขารายกิจวีญ
“สิทธิในการปฏิรูปติ” (ซึ่ง) มีอยู่ใน (งานเขียน)
ของจอห์น ล็อก เลย ตั้นกำเนิดเลย แล้วจอห์น
ล็อก นี่ ความคิดของเขาก็สืบไปทางฝรั่งเศส
ก็เป็นของมองเตลกิเออ ที่เรานำมาใช้ แล้ว
ถ้าไปทาง อเมริกาก็เป็นโอมัส เจฟเฟอร์สัน
ก็ไปเป็น Declaration (คำแठงการณ์ผู้ริจจ์)
ของสหรัฐอเมริกา^{๓๔}

อย่างไรก็ตาม แม่ในทางหลักการรู้สุประหารหรือ
การปฏิรูปในระบบประชาธิปไตยอาจทำได้เมื่อปัญหา
การเมืองของประเทศถึง “ทางตัน” จริงๆ แต่ก็อาจมีคำถาม
ว่าครก็คือผู้ตัดสินว่าประเทศถึง “ทางตัน” ใช้เกณฑ์อะไร
ในการตัดสิน และเกณฑ์ตัดสินนั้นจะถูกทำให้เป็นเกณฑ์ที่
ประชาชนส่วนใหญ่มี “ฉันทามติ” ร่วมกันได้อย่างไร

ในกรณีรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๕๘ ถ้าไปตามคนเลือดແಡงก็จะได้รับคำตอบว่า “ทางตัน” ยังไม่มี และถ้าจะคิดว่ามีก็ไม่ใช่เกิดจาก พ.ต.ท.ทักษิณ หรือฝ่ายเด้อແດง เพราะหลังจากศาลตัดสินให้การเลือกตั้งวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ เป็นโมฆะตามการแส彷徨ราชดำรัสของในหลวง ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๘ ที่ว่า “การเลือกตั้งที่มีพระครากรเมืองพระคราเดียวไม่เป็นประชาธิปไตย”^{๒๔} จากนั้น พ.ต.ท.ทักษิณ ก็เรียกร้องให้มีการเลือกตั้งใหม่ประมาณกลางเดือนตุลาคม ๒๕๕๘ พร้อมประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หากพระคราไทยรักไทยชนะเลือกตั้ง แต่เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ เดินทางไปปราศรัยที่องค์การสหประชาชาติ (UN) เวลาเดียวกันนั้นพนธมิตรก็นัดชุมนุมใหญ่ในวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘ พร้อมกับเกิดกระแสข่าวลือว่าพระคราไทยรักไทยจะจัดม็อบเลือดແດงมาเผชิญหน้ากับม็อบพันธมิตร และนั่นจึงเป็นที่มาของ “ทางตัน” ที่หมายถึง “อาจ” เกิดเหตุการณ์นองเลือดจากสถานการณ์ “ม็อบชนม็อบ” โดยผู้ประเมินว่า จะเกิด “ทางตัน” ก็คือ ทหารหรือคนະผັກ່ก่อการรัฐประหาร ๑๙ กันยา ทั้งที่อยู่เบื้องหน้าและเบื้องหลัง รวมทั้งมวลชนที่เรียกร้องให้ทหารทำการรัฐประหารนั้นเอง

หลักการเรื่องรัฐประหารเพื่อกำจัดรัฐบาลคอร์รัปชัน ยังมีปัญหาต่อไปอีก ดังคำอธิบายของท่านสมชายโพธิรักษ์ ที่ว่า

รัฐประหารแบบนี้ก็จะรู้ว่าก่อนโคง คนทุกวิถี คนคอร์รัปชันอะไรนี่แหละตืออก แล้วตัวเองก็ต้องไม่มีกิเลส เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะต้องไปทำรัฐประหารก็ต้องเป็นคนไม่มีกิเลส หรือเป็นคนมีกิเลสน้อยที่เห็นแก่ประชาชน เห็นแก่บ้านเมืองจริง ไม่ใช่เห็น

แก่ตัว เห็นแก่คณะ ไม่ใช่เห็นแก่อำนาจ ยึดได้อำนาจไปแล้วก็ไปทำลาย^{๒๕}

ปัญหาคือสังคมจะสามารถรับรู้ร่วมกันได้อย่างไร ว่า ใครที่ทำรัฐประหารเป็นคนไม่มีกิเลสหรือมีกิเลสน้อย (คนไม่มีกิเลสยังจะคิดทำรัฐประหารอยู่หรือ?) เอาจริงๆ ว่ารัฐประหารโดย “คนดีมีคุณธรรม” ก็เป็นเรื่องยากแล้วที่ประชาชนจะรับรู้ตรงกันได้ว่าใครคือ “คนดีมีคุณธรรมที่แท้จริง” และในความเป็นจริงของสังคมไทยดูเหมือนผู้ที่จะตัดสินว่าใครคือ “คนดี” จะไม่ใช่ประชาชนส่วนใหญ่ คนที่อุทกการรับรองว่าคนนั้นคนนี้เป็นคนดีมากจะเป็นประธานองค์มนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เช่น ตอนที่องค์มนตรีพลเอกสุรยุทธ์ จุลánนท์ มาเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านก็รับรองว่า “สุรยุทธ์เป็นคนดีที่สุด” เมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มาเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านบอกว่า “ประเทศไทยโชคดีที่ได้อภิสิทธิ์เป็นนายกฯ”

ฉะนั้น แม้เหตุผลเรื่องการต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชันของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือเหลืองจะเป็นเหตุผลเพื่อส่วนรวม และน่ายอมรับ (การต่อต้านคอร์รัปชันเป็นสิ่งทุกฝ่ายควรทำ) แต่ถ้าเหตุผลการต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชันกินความไปถึงการยอมรับหลักการ “รัฐประหารล้มรัฐบาลคอร์รัปชันได้” หรือ “รัฐประหารโดยคนไม่มีกิเลสหรือมีกิเลสน้อยได้” หรือ “รัฐประหารโดยคนดีมีคุณธรรมได้” ก็จะทำให้เกิดคำถามต่างๆ ดังกล่าวแล้ว (เป็นดัน) ตามมาหากที่จะอธิบายให้ฝ่ายที่ปฏิเสธรัฐประหาร และยึดวิถีทางประชาธิปไตยเข้าใจได้

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากความซับซ้อนของฝักฝ่ายทางการเมือง จะเห็นว่ามีข้อจำกัดมากมายที่จะทำให้หลักการตามอุดมคติกลายเป็นจริง เราอาจเข้าใจพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเลือเหลืองได้ว่า การที่ท่านยึดหลักการเชิงอุดมคติตั้งกล่าวที่อธิบายได้ว่าเป็นหลักการเพื่อส่วนรวม

^{๒๔} สมศักดิ์ เจียมเวีร์สกุล. รายงานการสุนทรีย์-รัฐธรรมนูญ-ประชาธิปไตย ตอนที่ ๓. <http://www.prachatai3.info/journal/2010/12/32310>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๒/๐๓/๒๕๕๓).

^{๒๕} ล้มภาชนะสมณะโพธิรักษ์, อ้างแล้ว.

เป็นเหตุผลในการเลือกฝ่ายทางการเมืองที่รับฟังได้ ทว่าในความเป็นฝ่ายฝ่ายที่ซับซ้อนข้อจำกัดในด้านต่างๆ ก็มีด้วยกันทุกฝ่าย

เช่น ฝ่ายพระสงฆ์ที่อภิญญาชุมนุมร่วมกับคนเสื้อแดงก็มีปัญหาเรื่องภาพลักษณ์ที่ดูไม่สวยงาม ไม่เหมาะสมกับสมณสารูป ดังภาพที่พระสงฆ์ทุบ壇นายกรัฐมนตรีเมื่อเหตุการณ์ “ลงกรานต์เลือด” เมษายน ๒๕๕๒ หรือในการชุมนุมช่วงมีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๕๓ ก็มีพิธีกรรมต่างๆ ที่อาจจะขัดหลักคิดเรื่องลัณติวิธีที่กลุ่มพระสงฆ์กล่าวอ้าง เช่น การทำพิธีแพเพราิกแพเกลือลาปะแข่งฝ่ายตรงข้าม การประคัยบนเวทีที่หลุดถ้อยคำไม่เหมาะสมต่างๆ เป็นต้น ข้อบกพร่องเหล่านี้โดยสาระสำคัญอาจไม่ใช่สิ่งทำลายความสัมมติสุമพลของเหตุผลทางการเมือง และเหตุผลทางจริยธรรมเลี่ยที่เดียว แต่ก็ทำให้ลดความน่าเชื่อถือในการแสดงออกทางการเมืองของกลุ่มพระสงฆ์นั้นเอง และอาจกระทบต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์โดยส่วนรวมด้วย

ส่วนสมณะลัณติโโคกแม้มไม่ได้มีปัญหาเรื่องการรักษาสมณสารูป และยังมีความชัดเจนในบทบาทการช่วยเตือนสติผู้ชุมนุมไม่ให้ใช้ความรุนแรง แต่ความซับซ้อนของกลุ่มการเมืองในฝ่ายเดียวกันก็ยากที่จะทำให้สมณะลัณติโโคกไม่นิยมพิธีกรรมเชิงไสยาสต์ แต่ก็ต้องทนดู นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำคนสำคัญของพันธมิตรทำพิธีกรรมทางไสยาสต์ และพรบ่น้ำมนต์แก่ผู้เข้าร่วมชุมนุม เป็นต้น

ส่วนปัญหาเชิงหลักการอื่นๆ ก็เช่น ชาวลัณติโโคกแสดงออกต่อสาธารณะว่าดีหลัก “อหิงสา-ลัณติ” แต่ก็มีปัญหาว่าหลักการนี้ชาวโโคกใช้แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม หรือไม่ เช่นในช่วงที่รัฐบาลจะใช้กำลังสลายการชุมนุมของคนเลือดแดงที่ราชประสงค์ ชาวโโคกแสดงบทบาทเรียกร้องให้รัฐบาลใช้ลัณติวิธีหรือไม่ ที่ปรากฏชัดเจนคือ ภาพของ พลตรีจำลอง ครึ่งเมือง แกนนำหลักของพันธมิตรและสมาชิก แฉวหน้าของกลุ่มลัณติโโคกให้ล้มภาษณ์ ASTV เสนอให้

ทหารใช้ “กฎอัยการศึก”^{๒๗๗} ทำให้เกิดความตามมาว่า โดยประสบการณ์ทางการทหารและทางการเมือง พลตรีจำลองยอมรู้ดีว่าถ้าหากทหารใช้กฎอัยการศึกจัดการกับการชุมนุมที่มีคนมากขนาดนั้นจะเกิดอะไรขึ้น (แค่ใช้ พรก.ฉุกเฉิน ก็ตายถึง ๙๑ ศพ บาดเจ็บรุ่ม ๒,๐๐๐ คน) และโดยความเป็นนักปฏิบัติธรรมที่เคร่งครัดแบบลัณติโโคกยิ่งทำให้ลัษณะ กังขานความเป็นชาวพุทธที่มีขันติธรรม เมตตาธรรม และรัก “ลัณติ-อหิงสา” อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม หากมองในมุมการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา สมณะลัณติโโคก เชื่อว่า สิ่งที่ท่านเองได้ทำ คือการเลือกฝ่ายทางการเมือง หรือการร่วมชุมนุมทางการเมือง ๑๙๓ วัน เป็นการทำสิ่งที่ถูกต้องและมีส่วนช่วยให้การชุมนุมประสบผลสำเร็จ ดังความเห็นของท่านสมณะโพธิรักษ์ ที่ว่า

ผู้ที่ปรับรุจิร่วมด้วยกันเข้าก็เป็นพัง
รวมที่จะช่วยลัษณะ กลุ่ม หมู่ ได้ ช่วยอย่างไร
ก็คือภูมิธรรมที่เป็นลัตบุรุษเท่าที่ผู้บรรลุธรรม
มี แล้วมันจะเป็นหนึ่งเดียวกัน มันจะเป็น
ทิฐิสามัญญาติ สีลสามัญญาติ ผู้ที่ปรับรุจิร่วม
ของพระพุทธเจ้ามันจะมีครรลองเดียวกัน
หลักเกณฑ์ไม่ขัดแย้งกัน จึงเป็นพังรวม
ที่มีประสิทธิภาพ เพราะจะนั้น เมื่อไปช่วย
มนุษยชาติ เข้าไปช่วยลัษณะ ก็ช่วยได้โดย
ธรรมะ เป็นครรลอง ธรรมะเป็นช่องทางนำ
ซึ่งเป็นหนึ่งเดียวกันนี้และมันจะไปสอด
คล้องกัน มีเรื่องอะไร วิธีการที่จะมาปรึกษา
หารือกัน อบริหนานิยธรรมพระพุทธเจ้าก็สอน
ไว้แล้ว ต้องมาร่วมกันประชุม ปรึกษาหารือ
กันแล้วก็มีมติ มีมติแล้วก็ปฏิบัติตามมติ อันนี้

^{๒๗๗} http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1273224659&grpid=no&catid=01 (เข้าถึงเมื่อ ๑๓/๐๓/๒๕๕๗).

เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าสอนไว้แล้วก็
ปฏิบัติมาแล้วทั้งนั้นเลย สงฆ์ทำอย่างนี้ทั้งนั้น
 เพราะฉะนั้น จะบอกว่าแนะนำอย่างไร
 ช่วยอย่างไร ก็นั้นแหลกภูมิธรรมที่รู้ว่าอะไร
 ควร อะไรไม่ควร แม้ยุคหนึ่งใช้มหาปطةศอย่าง
 แน่นอน ตัดสินช่วยกัน เพราะฉะนั้น อธรรมะ
 ของพระพุทธเจ้าเป็นลักษณะเป็นความจริงที่
 มีจริงแล้วก็จะทำได้ เช่น พากเราคนจะช้า
 โศกไปช่วยชุมนุม 193 วัน ผ่านมาก็เชื่อ
 ว่าเราเอาธรรมะไปช่วยทำงานนั้นลำเร็ว
 จะเห็นจริงเห็นชัดเท่าไหร่ ผู้มีดงตากดูอา
 ก์แล้วกัน ก็ตัดสินເอกก์แล้วกันอย่างนี้
 เป็นต้น^{๒๖}

เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรม
ของพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง

เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งของพระองค์ที่เลือกเป็น
กลางทางการเมือง คือ ท่านมองว่าความชั้นชั้นของ
การแบ่งฝ่ายทางการเมืองที่ยกจะแยกแยะได้อย่างชัดเจน
ว่า อะไรคือการเมืองของนักการเมือง พระรัตนการเมือง
สำมาตยาริปัตถีย อะไรคือการเมืองของภาคประชาชน หรือ
การเมืองของกลุ่มพลประโยชน์ทางการเมือง และอะไรคือ¹
การเมืองของประชาชนโดยส่วนรวมจริงๆ นอกจากนี้ยังมี
ความชั้นชั้นเรื่องตัวบุคคลในฝ่ายต่างๆ ข้อเรียกว่อง และ
วิธีการต่อสู้ทางการเมืองในฝ่ายต่างๆ ที่มีทั้งถูกและผิดปนๆ
กันอยู่ มีความผันผวนขึ้น-ลง หรือความเป็นอนิจจังของ
กระแสการตัดลินถูก-ผิดทางการเมืองของลังคอม รวมทั้งมี
ความชั้นชั้นในมิติของประวัติศาสตร์การเมืองของลังคอม
ไทยเองที่เกี่ยวโยงกับดุลอำนาจของกลุ่มนชนชั้นนำกลุ่มต่างๆ
ความชั้นชั้นเรื่องโครงสร้างอำนาจทางการเมือง/[เครือข่ายกิจกรรม](#)

ที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในอำนาจต่อรองทางการเมือง
อำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ และผลกระทบของระบบ
เศรษฐกิจ การเมืองของระบบโลกที่ผันผวนไปตามกระแส
โลกาภิวัตน์ เป็นต้น

ท่ามกลางภาวะซับซ้อนดังกล่าว呢 ถ้าตัดสินใจเลือกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมทำให้ยากที่จะยืนยันและรักษาหลักการที่ถูกต้อง ทั้งหลักการทางการเมือง และหลักการทางศาสนา เอาไว้ได้ ฉะนั้น การเลือกเป็นกลางทางการเมืองจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในบริบทที่เป็นอยู่ลุ้นริง

คำนามคือ “ความเป็นกลาง” ทำหน้าที่ (function) อย่างไรในสถานการณ์ที่ซับซ้อนเช่นนี้ พระไฟศาล วิสาโล อธิบายว่า

จุดยืนของพระสังฆธรรมะเป็นไปเพื่อส่งเสริมธรรมะ เพื่อความถูกต้อง เพื่อสันติภาพ
มุ่งหวังเป็นไปเพื่อสร้างความโลกสันติภาพ เกี่ยวกับการแบ่งฝ่ายแบ่งฝ่าย ถ้าพระจะเข้าไป
เกี่ยวข้องกับการชุมนุมก็ได้ ถ้าไม่เพื่อเตือนภัยให้เข้าใจว่าความหรือทุนหันพลันแล่น ไม่ให้ทำ
ให้ติดเชื้อไม่ให้รุ่งเรือง ไม่ให้เกลียด ให้ดึงมั่นอยู่ในลัณฑิตวิธี กินนำ
มาเป็นเรื่องดี แต่ถ้าไม่เพื่อเชียร์หรือเพื่อเป็น
ภารกิจกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็ไม่เหมาะสมสม
พระท่านต้องรักษาความเป็นกลางใน
ความหมายว่าต้องอิงธรรมะเป็นหลัก (เน้น
ด้วยผู้ร่วมยัง) ถ้าเราเป็นกลางมั่นคงในธรรมะ
เราจะซึ้งถูกต้องได้ เราจะตักเตือนเขาได้

ถ้าพระเป็นผักฝ่ายพระภูมิเสียความเป็น
กลาง จะไปตักเตือนให้ครูกำทำได้ยาก และถ้า
ไปช่วยกระเพื่องความโกรธ ความเกลียดให้แก่
กันและกันก็ยิ่งไม่ถูก เพราะว่าสมณะแปลว่า
ความสงบ พระมีหน้าที่สงบเสริมความสงบให้
เกิดขึ้นในจิตใจและในลัทธุ อาทตามากิดว่า
ตอนนี้พระหลายรูปจับหลักไม่ชัด ไปเอากัน

ความรู้สึกส่วนตัวเป็นหลักมากกว่าจะอิง
ธรรมะ คืออิงความถูกใจมากกว่าความถูกต้อง
อันนี้ไม่เป็นธรรมชาติไปโดยแล้ว กลยุทธ์เป็น
อัตตาธิปไตย

(พระไภศาลา วิสาโล ๒๕๕๓: ๑๔๙-๑๕๐)

คำตามคือ ถ้าเรามองว่าประวัติศาสตร์การเมืองไทยกำลังอยู่ใน “ระยะเปลี่ยนผ่าน” (transition) หรือระยะของการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากความเป็นลัทธมประชาธิปไตยภายใต้การครอบงำกำกับของอำนาจ เพด็จการจาริตไปเป็นประชาธิปไตยที่พ้นไปจากอำนาจ ครอบงำ กำกับดังกล่าว (เป็นต้น) ความเป็นกลางตามความหมายข้างต้นจะทำหน้าที่ หรือมีบทบาทช่วยให้เกิดการเปลี่ยนผ่าน อย่างไร

ในประเด็นนี้ พระไภศาลมองว่า ความเป็นกลางไม่ใช่ว่าต้องปฏิเสธหลักการที่ถูกต้องของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่ต้องสนับสนุนหลักการที่ถูกต้องของทุกฝ่าย “จะเป็นหลักทางโลกหรือหลักทางธรรมก็ได้ทั้งนั้น เช่น หลักประชาธิปไตย ความยุติธรรม สิทธิเสรีภาพ หลักทางธรรมก็เรื่องความเมตตากรุณา เรื่องของลัตนติวิธี ไม่เบียดเบียนกัน” และในที่สุดการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่ฝ่ายเป็นกลางยืนยันก็คือต้องเปลี่ยนผ่านด้วย “ลัตนติวิธี” ดังที่ท่านกล่าวว่า

อาทมาเชื่อในแล้วว่าความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ถ้าให้เลือกนะมันต้องด้วยลัตนติ แต่ว่าถ้ามันลัตนติไม่ได้ก็ช่วยไม่ได้ คือมันก็ต้องไปสู่ความรุนแรง อันนี้ก็อาทมา ก็สุดวิสัยแล้ว แต่เชื่อว่าเผด็จการสามารถจะเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยได้ด้วยลัตนติวิธี (เน้นโดยผู้วิจัย) ก็มีตัวอย่าง เช่น พลิบปินส์โคน์มาร์ส รัสเซียโคนคอมมิวนิสต์ด้วยลัตนติวิธี ในยุโรปตะวันออกระบอบคอมมิวนิสต์พังทลายก็โดยลัตนติวิธี ทະlays กำแพงเบอร์ลิน ในเชอร์เบียเผด็จการมิโอลเซวิส เผด็จการพม่าก็ถูก

ประชาชนขับไล่ด้วยลัตนติวิธี คือประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ทำให้เรายืนยันได้ว่าเผด็จการสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยได้ด้วยลัตนติวิธี^๔

ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าหน้าที่หรือบทบาทของความเป็นกลางคือ การสนับสนุนหลักการประชาธิปไตย ความยุติธรรม สิทธิเสรีภาพ และยืนยันการเปลี่ยนผ่านทางลัทธม-การเมือง ด้วยลัตนติวิธี ต้องลือว่านี้เป็นจุดแข็งของเหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง ส่วนข้อจำกัดก็อยู่ที่ความเป็นกลางในความหมาย “แบบผู้พิพากษา” ที่ในความเป็นจริงแล้วอาจไม่สามารถตั้งคำตาม วิพากษ์วิจารณ์ ชี้ถูกชี้ผิด หรือเรียกร้องความรับผิดชอบทางศีลธรรมและทางกฎหมายแก่ทุกฝ่ายได้อย่างเท่าเทียม เนื่องจากจาริตประเพณีและกฎหมายไม่อนุญาตให้ทำเช่นนั้นกับ “บางสถาบัน” ทางลัทธมได้ แต่ว่าข้อจำกัดนี้ก็เป็นข้อจำกัดของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายทางการเมืองและประชาชนทั้งมวลด้วยเช่นกัน

แต่ปัญหาก็ยังมีอยู่ว่า หากพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมืองยืนยันว่าการเลือกเช่นนั้นถูกต้อง และเชื่อย่างบริสุทธิ์ใจว่าความเป็นกลางใช้งานได้ในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นอยู่จริง คำตามคือท่านได้แสดงให้เห็นถึง “ความกล้าหาญทางจริยธรรม” ในรากฐานลด “ข้อจำกัด” ของความเป็นกลางดังกล่าว ข้างบนหรือไม่ ขณะที่มีนักวิชาการที่สนับสนุนเป้าหมายการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของฝ่ายเลือดแดง เช่น สมคกัด เจียมวีรลักษณ์ เสนอให้มีการอภิปรายประเด็นสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในเชิงข้อเท็จจริงของความล้มเหลว ระหว่างบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นมาในประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยในอดีตจนปัจจุบัน และข้อเสนอว่า

^๔ ลัมภากษณ์ พระไภศาลา, อ้างแล้ว.

ด้วยการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ขึ้นของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในบริบทลังกม-การเมืองไทย^{๓๐} เป็นต้น ซึ่งในประเด็นดังกล่าวเนี้ ดูเหมือน พระกิตติคักดี กิตติโลภโภ มีความเห็นในเชิงสนับสนุนว่า

อาทมาพุดกับพรครพวงกันที่เข้าอยู่ในฝ่ายเสื้อแดงกับกว่า วิพากษ์วิจารณ์ ไปถึงเอามาเลยว่า ปัจจุบันนี้การอยู่ภายใต้ รัฐธรรมนูญของพระมหากษัตริย์มีสภาวะ การณ์เป็นอย่างไร ล้มพันธ์กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างไร การที่สำนักงานทรัพย์สิน ส่วนพระมหากษัตริย์ หรือว่า samaซิกในราชวงศ์ หรือแม้กระทั่งพระเจ้าอยู่หัวฯ เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของการทำธุรกิจ ควรจะเป็นอย่างไร แล้วก็การท้าทายกรรมของ ราชวงศ์ ไม่ว่าจะเป็นโครงการพระราชดำริ อะไรต่างๆ ควรจะเป็นอย่างไร ภายใต้ โครงสร้างของรัฐที่เป็นอยู่อย่างในปัจจุบัน เรื่องอะไรพวงกันนี้ พุดลี...

ก็เหมือนที่บอกว่าคำพิพากษาของศาลสามารถวิจารณ์ในทางวิชาการได้ คือแสดง ความคิดเห็นในทางวิชาการวิจารณ์ได้ มันก็มี ช่องอยู่ แต่ที่นี่ว่า พอดีทำให้ประเทศไทยที่ว่า เท็งพระบรมฉายาลักษณ์แล้วเอารสไปพ่น ไปถอดไปพิทิ้งไปถอดรองประจำ...เข้าเรียก รองอะไรอาทามาไม่ทราบ ไปทิ้งน้ำ...มันเป็น การประทุมของรวมกัน ซึ่งการประทุมของมัน เช่นนี้จะมากจะน้อยมันไม่มีผล มันไม่ต้องพูด ถึงเรื่องมีปัญญา มันไม่มี ที่นี่พอกำอย่างนั้น

ก็เป็นช่องทางให้ฝ่ายที่เข้ารู้สึกว่าเขา จงรักภักดี (ไม่พอใจ) ก็เป็นเหมือนกับตี สควอทที่มันซึ่งไปซึ่งมา กระทบไปกระทบมา แล้วเดียวันนี้เป็นเรื่องแปลกนะ ในอินเตอร์เน็ต เด็กมหาวิทยาลัย คนหนุ่มที่เพิ่งจบมาใหม่ๆ มีลักษณะท่วงทำนองการจงรักภักดีแบบไม่ พังเหตุผลเลยมีเยอะมาก^{๓๑}

อย่างไรก็ตาม ความเป็นกลางที่ยืนยันแนวทาง สันติวิธียังจำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ “ความจริง” ดังข้อสังเกตของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน ที่ว่า

...กรณีสันติวิธี คนไทยก็จะยังถึง เพียงการไม่ทำร้าย การไม่กล่าวร้ายและ การไม่คิดร้าย หรือความรักความเมตตา (อหิสา) แต่ดูเหมือนจะลืมอีกด้านหนึ่งของ สันติวิธีในแบบของคนดี คือ การดำรงไว้ ซึ่งสัจจะ หรือการยอมรับความจริง ซึ่ง ถือว่าเป็นเรื่องพื้นฐานอย่างหนึ่งในการ ดำเนินการเพื่อให้เกิดสันติวิธีขึ้นมา (เน้น โดยผู้วิจัย) กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมทาง การเมืองแบบสันติวิธีจะต้องทบทวนสิ่งที่เคย ดำเนินมาทั้งหมด ว่าเหตุใดกรณีเหลือง-แดง สันติวิธีจะไม่ได้ผล และไม่สู้กัยอมรับ เป็นพระ กลุ่มนี้ได้ลั่นเสียงประเด็นเรื่อง ความเป็นจริง (ความรุนแรงและการละเมิดเชิงผู้อื่นที่ ได้เกิดขึ้นแล้วในสังคม) และการไม่พูดถึง ความจริงประเด็นนี้ แสดงถึงความละเลยต่อ ประเด็นความเป็นธรรมหรือไม่ กรณีสังคม ไทยในปัจจุบันดูเหมือนจะช่วยให้เราต้อง

^{๓๐} ดู สมศักดิ์ เจียมธีรากุล. “จะจัดวางตำแหน่งแห่งที่ขึ้นของสถาบัน กษัตริย์ในสังคม-การเมืองไทยอย่างไร?” <http://www.prachatai3.info/journal/2010/08/30639>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๘/๐๘/๒๕๕๓).

^{๓๑} ล้มภากษณ์พระกิตติคักดี กิตติโลภโภ, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๓.

พัฒนาระบวนการสันติวิธีไปอีกขั้นหนึ่ง
(หรือไม่)^{๓๒}

ต่อปัญหาความรุนแรงจากการสลายการชุมนุมที่มีคันตาย ๙๑ ศพ และบาดเจ็บเกือบ ๒,๐๐๐ คน พระไฟศาลอธิบายว่า “ในกรณีนี้” ท่านไม่เป็นกลาง

เป็นกลางไม่ได้อยู่แล้ว สาเหตุหนึ่งที่คนเลือเหลืองไม่ชอบอาทามากก็เพราะว่าอาทามาเรียกร้องอย่าให้มีการใช้กำลังทหารปราบปราม อาทามาเรียกร้องวัชญาลมาตาตลอดว่าอย่าใช้กำลังปราบปรามผู้ชุมนุมจนกว่าที่วันที่ ๑๘ (พ.ค. ๕๓) อาทามาเขียนลงในเฟซบุ๊ค ว่า “ความรุนแรงที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์หรือผู้ไม่รู้อิทธิพลอีเห็นต้องล้มตาย ย่อมเป็นความถูกต้องไปไม่ได้ แม้ว่าเป็นการกระทำในนามของกฎหมาย ความลงบเรียบร้อยประชาธิปไตย ความยุติธรรม หรือความเป็นธรรมในสังคมก็ตาม” แล้วก็ลงท้ายว่า “ปล่อยคนผิดให้ล้อยนวลด ๑๐ คน ยังดีกว่าฆ่าผู้บริสุทธิ์แม้เพียง ๑ คน” ก็มีคันเขียนมาแสดงความเห็นมากกว่า ๒๐๐ คอมเม้นท์ ส่วนใหญ่เขียนมาด่าอย่างรุนแรง เข้าใจว่าเป็นคนเลือเหลือง เขากล่าวหาอาทามาว่าปกป้องผู้ก่อการร้าย จะปล่อยผู้ก่อการร้ายไปได้ยังไง

ก่อนหน้านี้นักวิชาการก็ถูกต่อว่า “ทำไม่ถึงขั้นของวัชญาลไม่ให้ใช้กำลังกับพวกผู้ก่อการร้าย จุดยืนอาทามาตั้งแต่ต้นก็คือไม่เห็นด้วยกับการใช้กำลัง พอมีการใช้กำลังขึ้นมาจนกระทั่งมีคันตาย ที่จริงๆ ก็พูดมา

ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เมษา แล้วนะ พอก็ได้เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ออาทามากก็เห็นว่าวัชญาลสูญเสียความชอบธรรมไปเยอะ แต่ก็ไม่ได้รู้สึกว่า “นี่เป็นประเด็นที่เลี่ยงได้” วัชญาลสูญเสียแบบไม่เหลือเลยหรือสูญเสียแบบว่ายังพอปกรองประเทศได้ ตรงนี้เป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่มองไม่ตรงกันว่า ๙๑ คนตายด้วยฝีมือของใคร มีความลับสนในข้อเท็จจริงมาก อาทามาไม่เห็นด้วยกับการใช้กำลังจัดการกับการชุมนุม อันนี้ชัดเจนเลย^{๓๓}

ประเด็นที่พระไฟศาลอธิบายว่า การที่ท่านเรียกร้องไม่ให้วัชญาลความรุนแรงต่อคนเลือดแดง แล้วก็ถูกคน (ที่ท่านเข้าใจว่า) เลือเหลืองเขียนมา “ด่า” ท่านอย่างรุนแรงนี้ เป็นข้อเท็จจริงที่นำเครื่องสอดคล้องกับที่ “ใบตองแห้ง” (เจ้าของคอลัมน์ “ใบตองแห้งออนไลน์” ในประชาไทหนังสือพิมพ์ออนไลน์) แสดงความเห็นผ่านสถานีโพททัศ ของ Asia Update เมื่อช่วงรำลึก ๖ ตุลา (วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓) ที่ผ่านมาว่า

ไม่เดลที่ใช้ปราบคนเลือดแดงที่ราช-ประลังค์ ก็คือโมเดลเดียวที่นักวิชาการเห็นด้วย ๖ ตุลา แต่ทำไม่อดีตนักวิชาการ ๖ ตุลา ที่อยู่ฝ่ายเลือเหลืองจึงเชียร์ให้ใช้โมเดลนี้กับคนเลือดแดง ทั้งที่ตัวเองเคยเป็นฝ่ายถูกกระทำมาก่อน คุณทำได้ยังไงๆ!!!” (พูดถึงตรงนี้คุณใบตองแห้งร้องให้สะอื้นออกมากอย่างระหบบอารมณ์ไม่อยู่)^{๓๔}

^{๓๒} ลัมภากษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนอง (ทางอีเมล) ๕ ตุลาคม ๒๕๕๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระไฟศาลา, อ้างแล้ว.

^{๓๔} อ้างใน นักปรัชญาชายขอบ. “ฆ่าด้วยความรัก” <http://www.prachatai.com/journal/2010/11/3146> (เข้าถึงเมื่อ ๐๗/๐๙/๒๕๕๔).

ในประเทศไทยที่รัฐใช้มาตราการรุนแรงถล่มการชุมนุมของประชาชนนั้น พระสงฆ์ควรจะเรียกว่า “ให้รัฐบาลรับผิดชอบอย่างไร? พระพยอม มองว่า

ไปบีบบังคับก็คงไม่ดี เป็นการสร้างคติ แต่ต้องพยายามสอดมโนด้วยประวัติ ให้รัฐบาลนี้ข้ายากความจริงออกมานี้ให้ได้ ต้องทำความจริงให้ปรากฏ อย่าอ้าวอี้ ไม่ใช่จะโยนให้พวนนั่นนั่นจากกันเอง ใจฝ่ายนั่นนั่น ก็ตาย แล้วยังถูกใจส่วนร้ายว่าจากกันเองอีก มันก็สรุปเร็วไปนะ มันควรจะเออ... ความจริงมันไปถึงไหน เอาความจริงมาเยี่ยมยันกัน และก็ยอมรับความจริงเท่าที่มันจริง ไม่ใช่เอาผิดไม่ได้เลย (เน้นเสียง) ต้องคุยกัน ถ้าเราทำผิดทำเข้าหาก็ต้องคุยกัน ไอ้อ่ายนี้ແย่ จริยธรรมศีลธรรมไม่มี^{๓๒}

แต่ในกรณีเดียวกันนี้ พระสงฆ์ควรวางแผนตัวเป็นกลางหรือไม่ พระสงฆ์ไม่ควรประท้วงรัฐบาลหรือ ท่านว.วชิรเมธี^{๓๓} มองว่า

ความตายของประชาชนเป็นสิ่งที่เราทุกคนที่มีสามัญสำนึกปกติไม่อยากให้เกิดขึ้น ในแง่พุทธศาสนาการฆ่ามุ่งมั่นผิดศีลธรรมอย่างร้ายแรงอยู่แล้ว สิ่งที่พระสงฆ์ควรทำก็คือเชิญประชาชนหรือลั่นค心动เห็นว่า การฆ่าเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรม ไม่ว่าจะเป็นการลงมือโดยฝ่ายใดก็ตาม พระสงฆ์โดยเฉพาะสถาบันสงฆ์จะปฏิเสธไม่ได้ เพราะถ้าเข้าข้างประชาชนย่อมทำให้รัฐบาลไม่พอใจ สถาบันสงฆ์ยังอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ คงเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ที่จะอยู่

ตรงกันข้ามกับผู้มีอำนาจเจ้าจารัฐ (เน้นโดยผู้วิจัย) พระพุทธเจ้าเองก็ทรงรرمัตระวังในเรื่องเช่นนี้ เช่นที่พระเจ้าชาตศัตรุส่งวัลลภารพราหมณ์ไปขอคำปรึกษาเรื่องจะยกทัพไปตัดแคว้นวัชชี ซึ่งที่จริงก็เป็นการหยั่งเชิงว่าพระองค์จะเข้าข้างฝ่ายใด แต่พระองค์ไม่ตอบรับหรือปฏิเสธในการให้คำปรึกษา เพียงแต่แสดงหลัก “อภิธานิยธรรม” หรือหลักความถูกต้องว่า ถ้ารัฐได้ปฏิบัติตามหลักความถูกต้องนี้รัฐนั้นจะมีแต่ความเจริญไม่มีเลื่อม ทำให้แคว้นวัชชีอยู่มานาได้ถึงสามปีหลังพุทธประนิพพานก่อนจะถูกตัดพ่ายในที่สุด

ฉะนั้น พระสงฆ์ควรยืนยันความถูกต้องไม่ใช่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพื่อรักษาความเป็นอิสระของพระสงฆ์ ปกป้องคุณค่าของพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์สามารถใช้สอนเตือนสติแก่ทุกฝ่าย คือทุกฝ่ายต่างก็มีความทุกข์ พระสงฆ์ที่ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้นที่จะมีความน่าเชื่อถือใช้ธรรมะเป็นแนวทางดับทุกข์แก่ทุกฝ่าย หรือดับทุกข์จากความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆ ได้” สอดคล้องกับความเห็นของ ดร. พรมมาลัยชัย ฐานวุฒิโถมที่ว่า

คนเรานี่แปลกนนจะ เมื่อไรลงเลือกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้วจะก็ ถึงจุดหนึ่งมันจะทึ่งหลักการ เอกภาพแทน คือเราจะต้องเลือกว่าจะเอาหลักการหรือจะเอกภาพ เลือกฝ่ายก็คือเอกภาพนั่นเอง ถ้าเอกภาพ พอยไป มันจะไม่คิดว่าอะไรถูกอะไรผิดแล้ว ของพวกตัวเองถูกหมด ของอีกฝ่ายผิดหมด คราวนี้จะเป็นสองมาตรฐานในใจของทุกคนแล้ว

^{๓๒} ลัมภะณ์พระราชธรรมนิเทศ, อ้างแล้ว.

^{๓๓} ลัมภะณ์พระมหาวุฒิชัย (ว.วชิรเมธี), อ้างแล้ว.

เพราะว่ามันจะเอาชนะกัน ดังนั้น พวกรัวเงย ก็ต้องถูก อึกฝ่ายก็ต้องผิด อย่างเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นปัจจุบัน

ถ้าคณะลงชี้เข้าไปเลือกฝ่ายด้วย ถ้า ว่าอะไรจะเกิดขึ้น คณะลงชี้ก็จะถูกสถาน- การณ์บังคับให้ทั้งหลักการ ต้องหาทางทำให้ ฝ่ายที่ตัวเองอยู่ด้วยชนะ ทางการเมือง เหมือนที่ผู้คนจำนวนหนึ่งกำลังเป็นอยู่ ทำอยู่ ความเป็นกลางย่อมไม่มี หลักการย่อม กะระบทกระเทือน แล้วการเมืองนั้น เรารู้ อยู่แล้วว่ามีพลวัต เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด เพราจะนั้น สถาบันลงชี้ก็จะกล้ายืน เป็น สถาบันที่จะไม่มีหลักการแล้วก็เหลือไปอีก สถาบันหนึ่งด้วย ถ้าว่าญาติโภมทั่วไป ญาติ โภมส่วนใหญ่อยากให้สถาบันลงชี้เป็นเช่นนั้น ใหม่คงไม่ เพราะถ้าเช่นนั้นสุดท้ายสังคมไทย ก็จะไม่มีอะไรเป็นหลักยึดเลย

เพราะฉะนั้น ต้องเอาหลักพระพุทธเจ้า คือคณะลงชี้ต้องยึดหลักการตลอด ถูกคือถูก ผิดคือผิด เข้าไปพัวพันความแตกแยกทาง การเมืองโดยตรงโดยไปเลือกฝ่ายไม่ได้ ถ้า เลือกฝ่ายเมื่อไรจะเสีย

ในความคิดของผู้วิจัย นอกจากความเป็นกลาง จะแสดงบทบาทเดือนสี ชี้ถูก ชี้ผิด เรียกร้องสันติวิธี แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม (มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้) และ บทบาทความเป็นกลางยังจำเป็นต้องพยายามทำความเข้าใจ “ความจริง” ที่ชับช้อนของแต่ละฝ่ายอย่างลึกซึ้งรอบด้าน สนใจวิเคราะห์หลักการ เหตุผลอุดมการณ์ของแต่ละฝ่าย อย่างจริงจัง ไม่ใช่ด่วนตัดสินแต่ละฝ่ายว่า เอาแต่ “พวกร"

ไม่สนใจ “หลักการ” หรือเอาแต่ “ความถูกใจ” ไม่สนใจ “ความถูกต้อง” มัวแต่เกรียงชัง สร้างความแตกแยก ไม่ว่า รักสามัคคีหรือไม่ว่าประชาธิปไตยคืออะไร ขาดปัญญา ไม่ เข้าใจปัญหาของครัวหมาด สุดท้ายแล้วไม่ว่าจักแม้กระทั้ง ความเป็นมนุษย์ จนผู้เป็นกลางต้องเรียกร้องให้พวกร "คืนความเป็นมนุษย์" ให้กับตนเองและแก่ฝ่ายอื่นๆ ฯลฯ

และเมื่อกล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว ความเป็นกลาง ตามความหมายของพุทธศาสนา นั้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญ สองอย่าง คือ ๑) ความจริงที่เป็นกลางหรือความจริงตาม ที่มันเป็นอยู่จริงที่เรียกว่า “มัชเมนธรรม”^{๓๔} (๒) การกระทำ หรือการปฏิบัติที่เรียกว่า “มัชณิมาปฏิบัติ” ซึ่งหัวใจของ การปฏิบัติที่เป็นกลางก็คือ “การเข้าถึงความจริง” หรือ การแก้ปัญหาด้วยวิธีปฏิบัติต่อความจริงอย่างถูกต้องและ สามารถจัดสาเหตุที่แท้จริงของทุกข์ได้

ฉะนั้น ลิ่งที่ท้าทายบทบาทเป็นกลางก็คือ บทบาท ความเป็นกลางจะเข้าถึงความจริงที่ชับช้อนของแต่ละฝ่าย ได้อย่างชัดเจนพอหรือไม่ และจะทำอย่างไรต่อความเป็น จริงที่ว่า “โครงสร้างอำนาจเผด็จการราชติวงศ์ที่ครอบจำ ระบบประชารัฐ” ที่อยู่คือสาเหตุแห่งทุกข์ของสังคม” หรือสาเหตุพื้นฐานที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในเรื่อง อำนาจต่อรองทางการเมือง ปัญหาการเมืองร้ายภาพ ความเลmo ภาคในความเป็นคน ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้ง และ การเข่นฆ่าประชาชนในหลายครั้งที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ การเมืองไทย กระทั้งครั้งล่าสุดก็คือ เหตุการณ์จากประชาชน “เมษา-พฤษภา ๕๓” ที่ผ่านมา

^{๓๔} ที่จริง “มัชเมนธรรม” คือ สัจธรรมตามกฎหมายชาติ หรือ “ปรัมตถลัจฉะ” ที่ไม่เข้าต่อความเห็นของบุคคล แต่ความจริงทาง การเมืองเป็น “สมมติลัจฉะ” ที่ชี้กับความเห็นของบุคคลหรือ ฝ่ายต่างๆ แต่เราถ้าสามารถปรับใช้หลักการนี้ได้ในความหมายที่ว่า บทบาทความเป็นกลางควรทำความเข้าใจความจริงของของแต่ละ ฝ่ายตามที่มันเป็นอยู่จริงให้ถึงที่สุดมากกว่าที่จะตัดสินแต่ละฝ่ายจาก มุมมองของตัวเองเป็นหลัก-ผู้วิจัย.

อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนึ่งที่น่าคิดคือ พระภิกติคักกัด กิตติโลโกโน ตั้งข้อลังเกตว่า ในสังคมพุทธบ้านเราระบบเป็น “ลังจะะ” หายไป บทบาทของพระสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของการเลือกฝ่ายหรือเป็นกลาง เป็นบทบาทของพระสงฆ์ ในฐานะปัจเจกบุคคล ไม่ใช่บทบาทในนามของลังจะะ ซึ่งถ้า พระสงฆ์สามารถแสดงออกทางการเมืองในนามของลังจะะ อาจช่วยแก้ปัญหาความผิดพลาดบางอย่างได้ ดังที่ท่านกล่าวว่า

ถ้าเรามีลังจะะ แล้วใช้ลังจะะ ลังจะะใน
ที่นี้ไม่ได้หมายถึงคณะลงมาโดยรวมอย่าง
เดียว แต่เหมือนอย่างกลุ่มก้อนของพระที่
สนใจเรื่องพวgnื้ออยู่บ้างอะไرب้าง มั่นคงไม่
ซักซำมั่งสำหรับการที่จะนั่งคุยกันยังสิบ
สามสิบบูรุปเพื่อที่จะหาความเห็นของไรต่างๆ
ที่นี่ถ้าพระตัดสินใจโดยลักษณะของปัจเจก
บุคคลเรื่อยๆ คือเดี่ยวนี้ไม่ว่าทางตรง
ทางอ้อม รัฐก็ตาม สังคมก็ตาม ต้องการพระ
ในลักษณะของปัจเจกบุคคลอยู่แล้ว ไม่ได้
ต้องการคณะลงมาโดยรวม คือเขามาไม่ได้
แสดงออกว่าเขาต้องการคณะลงมา ไม่ได้
ต้องการลังจะะ เขาต้องการท่าน ว. เข้าต้องการ
ท่านปราโมทย์ เข้าต้องการหลวงตาบัว เข้า
ต้องการองค์นั้นองค์นี้ ท่านอาจารย์พุทธทาส
เจ้าคุณประยุทธ์ แต่พุทธบริษัทไม่เคยเรียกว่า
ว่าให้พระตัดสินใจโดยลังจะะเลย

เพราะฉะนั้น ความเป็นลังจะะมันหาย
พอกความเป็นลังจะะมันหายเนี่ยมันเท่ากับ
ประมาทเกินครึ่งแล้ว คือปัจเจกบุคคล
พระอวิຍบุคคล ไม่รู้ แต่อารามมันใจว่าตนเอง
เป็นบุคุชนนะ ไม่ได้เป็นพระอวิຍบุคคลนะ
การตัดสินใจมันมีผิดมีถูก และพอตัดสินใจ
ไปแล้วเนี่ยมันส่งผล ยกตัวอย่างว่าปัจจุบัน

เลือดengหลายคน วิพากษ์วิจารณ์ท่าน ว. ว่า
ด้วยประโยชน์ หนึ่งที่ท่าน ว. เคยพูดว่า
“ฆ่าเวลาบากว่าฆ่าคน” ก็ในอินเตอร์เน็ต
เรื่องนี้ถูกพูดชาํแล้วชาํอีก หลวงพ่อเพศานเอง
การที่รับเป็นกรรมการปฏิรูปประเทศไทย
วิพากษ์วิจารณ์ แต่ถ้าหากว่าหลวงพ่อเพศาน
ปรึกษาหมู่คณะ ซึ่งท่านอาจจะปรึกษาหมู่
คณะของท่านแล้วว่าตามก็ไม่ทราบ แต่ว่า
ทำให้ภาคมันเป็นภาพของการที่ว่านี้เป็น^{๓๙}
ตัวแทน คืออย่างน้อยก็เหมือนกับลงมาให้
ฉันลงทะเบียน^{๔๐}

ทัศนะของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้าน^{๔๑} พุทธศาสนาต่อการเลือกฝ่ายและเป็นกลางทาง การเมืองของพระสงฆ์ปัจจุบัน

มุมมองของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้าน^{๔๒}
พุทธศาสนาต่อการเลือกฝ่ายและเป็นกลางทางการเมือง
ของพระสงฆ์ ตามที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ สรุปเป็นประเด็นได้
ดังนี้

**ประเด็นที่ ๑ การเมืองแบบไหนที่พระสงฆ์
เข้าไปเกี่ยวข้องได้** ในประเด็นนี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
แสง จันทร์งาม มองว่า

ถ้าเป็นการเมืองในความหมายของ
การแสวงหาอำนาจรัฐเพื่อให้ได้อำนาจนั้น
มาบริหารประเทศ พระสงฆ์ไม่ควรเข้าไป
เกี่ยวข้อง ถ้าการเมืองหมายความว่าเกิดมี
เหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดในทางการเมือง
ที่พระสงฆ์เห็นว่าไม่ถูกต้อง จะนำมาซึ่ง
ความพินาศย่อยยับแก่รัฐ แก่ประชาชน
ส่วนใหญ่ พระสงฆ์อาจเข้าไปเกี่ยวข้องใน

ลักษณะของการลั่งสอน ห้ามบ่ำรำทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมได้ เช่นที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามสกุราณและน้ำรำหัวใจพระญาติห้ามทักษะเจ้าวิญญาณที่จะยกไปโภมตีศากยวงศ์ เป็นต้น พระลงชี้จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในความหมายนี้ได้ และควรถือเป็นหน้าที่ที่ต้องทำโดยการนำธรรมะเข้าไปช่วยเหลือ เช่นเตือนสติ ให้มีขันติธรรม เมตตาธรรม ใช้เหตุผล ใช้ลัณติวิธีในการแก้ปัญหา เป็นต้น แต่พระจะไปเข้าซ้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อต่อสู้ให้ดนาชี่องนาจรัฐไม่ได้^{๔๐}

ขณะที่ค่าสตรราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา จำแนกให้เห็นชัดเจนขึ้นอีกว่า

เราอาจต้องแยกการเมืองออกเป็นสองมิติก่อน คือการเมืองของประชาชน กับ การเมืองของนักการเมือง การแบ่งแบบนี้ในบางสถานการณ์อาจไม่ย่าง แต่ผิดคิดว่าโดยทั่วไปเราแบ่งได้กการเมืองของประชาชน เป็นเรื่องประโยชน์ของประชาชน ส่วนการเมืองของนักการเมืองเป็นเรื่องประโยชน์ของนักการเมือง เมื่อแบ่งเช่นนี้แล้ว ผิดคิดว่าเราอาจมองเห็นว่าการเมืองของประชาชนนั้นพระลงช์สมควรเข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะพระลงช์ก็อส่วนหนึ่งของประชาชน ส่วนการเมืองของนักการเมืองนั้นบางเรื่องพระลงช์อาจสมควรเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น นักการเมืองนั้นเราแน่ใจว่าเป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อชาติ แต่เขากลุ่มระบบที่ไม่

ชอบธรรมในบ้านเมืองขณะนั้นทำร้าย อันนี้ผิดคิดว่าพระลงช์ก็ย่อมจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยได้ เมื่อนการช่วยคนดี ที่อยู่ในสถานะอื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่พระยอมสมควรทำอยู่แล้ว

การเมืองบ้านเราวางนี้ผิดคิดว่ามองยากว่าเป็นเรื่องของประชาชนหรือของนักการเมือง แต่ผิดคิดเชื้อว่ามีสองเรื่องนี้ปั้นกันอยู่ ดังนั้นเวลาที่มองฝ่ายต่างๆ โดยเฉพาะพระลงช์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ผิดคิดว่าอาจต้องถูกพะท่านว่า ท่านมองที่จุดไหน เป็นไปได้ครับที่พระบางรูปท่านอาจจะบอกว่ามาช่วยคุณทักษิณ เราก็อาจต้องเรียนถามท่านต่อว่าทำไม ซึ่งที่สุดแล้วอาจเป็นไปได้ครับว่าพระท่านเห็นว่าคุณทักษิณเป็นคนที่ทำประโยชน์ต่อชาติ ท่านมาช่วยก็พระเหตุผลนี้ งานวิจัยเชิงลึกจะช่วยให้ได้คำตอบดีๆ ซึ่งหากคำตอบนั้นลึกพอ แม้ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยก็อาจเข้าใจ^{๔๑}

ประเด็นที่ ๒ พระลงช์ (ควร) เลือกฝ่ายทางการเมืองได้หรือไม่ รองค่าสตรราจารย์ ดร.ประมวล เพ็งจันทร์ มองว่าพระลงช์ควรอยู่เหนือความเป็นฝ่ายฝ่ายทางการเมือง เพราะเหตุผลที่ว่า

โดยหลักการแล้วพระลงช์ไม่ควรยึดความเป็นฝ่ายทางการเมืองสำหรับกำกับ ซึ่งทำการแสดงออก พระลงช์ควรอยู่เหนือความเป็นฝ่ายทางการเมือง โดยเฉพาะการเมืองในความหมายของการต่อสู้และชิงอำนาจรัฐในปัจจุบันที่มีเบื้องหน้าเบื้องหลัง

^{๔๐} ลัมภากษณ์ค่าสตรราจารย์เกียรติคุณแสง จันทร์งาม ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๓.

^{๔๑} ลัมภากษณ์ค่าสตรราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา (ทางอีเมล) ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๓.

อย่างลับซับซ้อน ผลประโยชน์ที่ฝ่ายการเมืองแย่งชิงกันในปัจจุบันในระบบทุนนิยมโลกภัยวัตถุซับซ้อนมากมีด้วยกัน ได้ติด บน din ไปถึงบนอากาศ มันเกินกว่าที่สถานะการศึกษา ประสบการณ์ของคนที่อยู่ในวิถีชีวิตแบบพระสงฆ์ที่อยู่ในวัด อุปฐิในกรอบความคิดความเชื่ออีกแบบหนึ่งที่ต่างจากการทางโลกมากจะรู้เท่าทันและวินิจฉัยตัดสินได้อย่างชัดแจ้ง การเข้าไปเลือกข้างทางการเมืองในสถานการณ์ที่ตัดสินถูกผิดได้ยากเช่นนี้ พระสงฆ์อาจตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของฝ่ายต่างๆ ได้^{๔๔}

แต่ถ้าพระสงฆ์ที่เป็นปัจเจกบุคคลจะแสดงออกทางการเมือง เช่น แสดงความเห็นในเชิงเดือนสติไม่ให้เกิดความแตกแยก เกลียดชังกัน ไม่ให้ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาผ่านการพูด การเขียน หรือผ่านลือต่างๆ ก็เป็นเรื่องที่ควรทำ เช่นที่พระไสว วิสาโภ ทำ อันนี้ถูกต้อง แต่ถ้าออกมาระดับบุคลากรทั่วไป ผู้มีความหมายในเชิงก่อให้เกิดความรุนแรง เช่น การกดดันคนอื่นให้ตามที่เราต้องการด้วยการทำตัวเองให้ลำบากเป็นทุกข์ มันก็สร้างความรุนแรงแก่ทั้งตัวเขาและตัวเรา ซึ่งไม่เหมาะสมกับภาวะของพระสงฆ์ที่เป็นผู้สงบสันติ มีเมตตาธรรม มุ่งชัด geleajit ใจให้พ้นจากความรุนแรงของโลก โกรธ หลง^{๔๕}

แต่ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช้างขาวยืนมองต่างหากไปว่า พระสงฆ์เลือกฝ่ายได้ แต่ไม่ว่าจะเลือกฝ่ายไหนพระสงฆ์ต้องยืนยันความจริงและสันติวิธี ดังที่ท่านกล่าวว่า ผู้มีคิดว่าเลือก คงเลือกได้ แต่ว่าความรุนแรงทางการเมืองที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ ท่านต้องจำกัดขอบเขต ผู้มีคิดว่าทุกฝ่ายอาจจะมีส่วนดีของตัว เพราจะชนะท่านต้องดูว่า ตรงนี้มันดี ตรงนี้มันไม่ดี แต่อย่าไปออกหน้าแสดงอะไรไม่ดีเสียเอง ถ้าเป็นอย่างนี้ผมว่าพระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายมาคุยกันมันอาจจะง่ายกว่าระหว่างคุยกันอีก คือพระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายมาคุยกัน ดูว่าอะไรอะไรจริง อะไรเท็จอะไรถูก อะไรผิด แต่ในที่สุดมีมิติอกมาว่าความจริงมันเป็นอย่างนี้ เราทำอย่างนี้ดีไหม คือยังไงพระต้องอยู่ฝ่ายความจริงกับสันติจะอยู่ในฝ่ายไหนก็จำกัดแค่นี้ ไม่จริงไม่เอาด้วย เพราจะว่าเวลาเข้าบิดเบือนอะไรนี่ก็ต้องรู้^{๔๖}

ประเด็นที่ ๓ ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง สถาบันสงฆ์ครรภ์มีบทบาทอย่างไร รองศาสตราจารย์โคทม อารียา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล มองว่า ที่จริงในอดีตภัยเคยมีพระสงฆ์ให้สติแก่รัฐ เช่น สมเด็จพุฒาจารย์โต ไนปัจจุบันผมก็คิดว่าพระสงฆ์ท่านน่าจะทำเช่นนั้นได้โดยเฉพาะองค์กรสงฆ์ท่านน่าจะมีบทบาทเดือนสติรัฐและประชาชนในสังคมมากกว่านี้อย่างเช่นช่วงแรกๆ ของการชุมนุมในเดือนมีนาคม ๒๕๕๓ ทางเรามีการประสานไปทาง

^{๔๔} ล้มภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.ประมวล เท็จันทร์ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

^{๔๕} ล้มภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา, อ้างแล้ว.

พระสงฆ์หรือพระผู้ใหญ่ที่ท่านอยู่ในระบบบริหารของสงฆ์ เพื่อขอความร่วมมือเรื่องการบูรณบataตขอให้ทุกฝ่ายไม่ใช้ความรุนแรงต่อ กัน พบว่าเป็นเรื่องลำบากมาก และไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร แม้ก็แปลงใจเหมือนกันว่าทำไม่บางเรื่องพระสงฆ์ท่านออกมาระดับบทบาททางการเมืองได้อย่างเต็มที่ เช่น การชุมนุมเรียกร้องให้บัญญัติในรัฐธรรมนูญให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นต้น แต่การระดับบทบาททางการเมืองที่เป็นการให้ผลต่อกันรุนแรง ให้สติแก่ประชาชนทุกฝ่ายไม่ใช้ความรุนแรงต่อ กัน ทำไม่พระสงฆ์หรือองค์กรสงฆ์ท่านไม่ทำ หรือมีข้อจำกัดมากที่จะทำ^{๔๔}

ส่วนศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา มองว่า องค์กรสงฆ์ควรจะทำทั้งการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่พระสงฆ์ที่เลือกฝ่าย ตรวจสอบ ตักเตือนพระที่ออกไปชุมนุมให้อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย และควรมีบทบาทห้ามความรุนแรงจากทุกฝ่าย โดยต้องยึดหลักความจริงและลัพธิวิธี

มหาเศรษฐี อย่างน้อยควรจะไปปราบความรุนแรงของว่าเป็นพระนี้ก็ເອာอย่างนี้แล้วกัน กลางค่ากลางคืนอย่าไปยุ่งกับเขา ขึ้นเวทีรุนแรงก็ไม่ควร แม้ก็คิดว่าท่านพุดได้นะ อย่างน้อยมันก็บรรเทาอะไรบ้าง แม้ว่าจะไม่พุดลงไปในรายละเอียดความคิด เพราะพุดอย่างนั้นก็จะถูกกล่าวหาว่า “พระสงฆ์ควรวางแผน” โดยให้เหตุผลหลักๆ ว่า การวางแผนกลางทำให้สามารถยั้นหลักการพุทธศาสนาหลักการประชาธิปไตย และสามารถรักษาความเป็นอิสระความมั่นคงของสถาบันสงฆ์ได้ที่สุด เป็นต้น ส่วนการเลือกฝ่ายทางการเมืองทำให้ต้องทิ้งหลักการ เอาพวกหรือยึดความเป็นผู้นำเหนือหลักการ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อสถาบันสงฆ์และพุทธศาสนามากกว่า

ก็มองว่าคณะสงฆ์ก็ต้องพิสูจน์ว่าพระจริง

หรือพระปลอม เพราะว่าแสดงอะไรออกไปมากๆ มันอาจเสียหาย เมื่อว่าเป็นพระจริง ก็จะได้คุยกันว่าขอบเขตควรจะอยู่แค่ไหน และสถาบันสงฆ์ควรทบทวนบทบาทของตนเอง และก็มาตกลงกันให้ชัดเจนว่าควรจะทำอะไรแค่ไหน ซึ่งแมก็คิดว่าอยู่สองเรื่องนั้นแหล่ะ เรื่องความเป็นจริงกับเรื่องลัพธิ แต่ต้องทำ ถ้าไม่ทำก็ถ้ายังฯ สถาบันนี้เป็นสถาบันใหญ่นะ บอกชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์แล้วศาสนาซึ่งเป็นสถาบันใหญ่ ไม่แสดงบทบาทอะไรเลย คือถ้าเสียงส่วนใหญ่ (เสียงในนามคณะสงฆ์-ผู้วิจัย) พูดอย่างนี้ ส่วนน้อยที่ไปทำอะไรอกเรื่องก็ทำยาก คนที่จะไปใช้เป็นเครื่องมือก็ใช้ยาก เพราะรู้ว่าถ้าใช้แล้วต้องเผชิญกับคณะสงฆ์^{๔๕}

ข้อโต้แย้งและข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

เท่าที่ผู้วิจัยได้สืบค้นจากงานวิชาการเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเมือง ลัมภาน์พระสงฆ์นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา และติดตามความคิดเห็นทางสื่อกระแสหลัก สื่อออนไลน์ ฯลฯ ดูเหมือนมุ่งมองส่วนใหญ่จะมองตรงกันว่า “พระสงฆ์ควรวางแผน” โดยให้เหตุผลหลักๆ ว่า การวางแผนกลางทำให้สามารถยั้นหลักการพุทธศาสนาหลักการประชาธิปไตย และสามารถรักษาความเป็นอิสระความมั่นคงของสถาบันสงฆ์ได้ดีที่สุด เป็นต้น ส่วนการเลือกฝ่ายทางการเมืองทำให้ต้องทิ้งหลักการ เอาพวกหรือยึดความเป็นผู้นำเหนือหลักการ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อสถาบันสงฆ์และพุทธศาสนามากกว่า

แต่จากที่อธิบายมาทั้งหมด ผู้วิจัยมีข้อต่อไปนี้ด้วยและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

๑. การยืนยัน “ความเป็นกลางทางการเมืองในบางบริบท” อาจเป็นการละเลยหรือทั้งหลักการก็ได้ เช่น ถ้าเป็นความขัดแย้งระหว่างการยืนยันวิถีทางประชารัฐปัจจุบัน การเรียกร้องรัฐประหาร หรือถ้าเป็นความขัดแย้งที่พัฒนามาจนถึงขั้นที่รัฐจะไม่สามารถดำเนินการตามที่ต้องการได้ ความขัดแย้งจะเกิดจากความต้องการที่ต้องการให้รัฐบาลเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิรัฐปัจจุบัน การยืนยันความเป็นกลางในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวมานี้ (เป็นต้น) ย่อมอธิบายไม่ได้ว่า เป็นการยืนยันการยึด หรือปกป้องหลักการประชารัฐปัจจุบัน ลิทธิ เลรีภาค ความยุติธรรม หรือปกป้องการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิรัฐปัจจุบัน และความเป็นธรรมมากขึ้นอย่างไร

ฉะนั้น ในกรณีที่มีความขัดแย้งทางหลักการอย่างชัดเจนเช่นนี้ การยืนยันความเป็นกลางระหว่างหลักการที่ถูกกับผิดจึงเป็นเรื่องไร้สาระ (ไม่มีความหมาย, เข้าใจไม่ได้)

๒. ในบริบทของความขัดแย้งตามที่ยกตัวอย่างในข้อ ๑ การเลือกฝ่ายที่ยืนยันหลักการประชารัฐปัจจุบัน ลิทธิ เลรีภาค ความยุติธรรม การเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิรัฐปัจจุบัน ที่พัฒนาไปจากการครอบงำจำกัดการเจรจาต่อรอง ย่อมไม่ถือว่าเป็นการ “ละทิ้งหลักการ” หากแต่เป็นการ “ยืนยันหลักการที่ถูกต้อง” สนับสนุนหรือต่อสู้เพื่อปกป้องหลักการที่ถูกต้อง

ในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นจริงกว่า ๕ ปี มาแล้ว ไม่มีฝ่ายไหนที่ไม่ยืนยัน “หลักการ” ของฝ่ายตน และยิ่งเวลาผ่านไปๆ ก็ยิ่งชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ว่าฝ่ายไหนยืนยันประชาธิรัฐปัจจุบัน ฝ่ายไหนไม่ได้รับความเป็นธรรม ใน

กรณีเช่นนี้หากประสงค์สามารถประเมินได้ว่า หลักการของฝ่ายไหนเป็นประชาธิรัฐปัจจุบัน หรือฝ่ายไหนไม่ได้รับความเป็นธรรม ประสงค์ย่อมมีลิทธิเลือกสนับสนุนฝ่ายนั้นได้เนื่องจากในที่สุดแล้วการเลือกสนับสนุนฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อปกป้องหลักการประชาธิรัฐปัจจุบัน ลิทธิ เลรีภาค ความยุติธรรม และการเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิรัฐปัจจุบันที่พัฒนาไปจากการครอบงำจำกัดการเจรจาต่อรอง ย่อมจะก่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนส่วนรวมมากกว่า

พุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ยกย่องความเป็นมนุษย์ และลิ่งที่บ่งบอกคุณค่าความเป็นมนุษย์คือเลรีภาค และความเสมอภาค เป็นเรื่องไร้เหตุผลอย่างยิ่งหากพระสงค์ในพุทธศาสนาไม่สนับสนุนการปกป้องเลรีภาคและความเสมอภาคในความเป็นคน

ธรรมชาติของการเมืองคือความเป็นฝ่าย การเกี่ยวข้องกับการเมืองคือการเกี่ยวข้องกับความเป็นฝ่าย และยิ่งเป็นการเมืองในระยะเปลี่ยนผ่านลักษณะสำคัญของการเมือง เช่นนี้คือการต่อสู้เพื่อหลักการที่ถูกต้อง หรือเพื่อเปลี่ยนผ่านสังคมไปสู่ความถูกต้อง ฉะนั้น การเลือกฝ่ายในความหมายที่ยึด หรือยืนยันหลักการที่ถูกต้อง ดังกล่าวมานี้ จึงจำเป็นต้องเลือกเสมอเมื่อมีความขัดแย้งระหว่างฝ่ายที่พยายามลดลงต่อสู้เพื่อยืนยันหลักการที่ถูกต้องกับฝ่ายที่พยายามลดลงต่อสู้เพื่อหลักการ/กติกาที่ถูกต้อง

๓. แน่นอนว่าความขัดแย้งตามข้อ ๒ อาจชัดเจนในเชิงหลักการ แต่ก็อาจมีข้อบกพร่องในเรื่องวิธีการ ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล กรรมการเมือง หรือตัวละครที่อยู่เบื้องหน้าเบื้องหลังของฝ่ายต่างๆ แต่แม้จะมีข้อบกพร่องดังกล่าว หรือมีเบื้องหน้าเบื้องหลังที่ซับซ้อนมากเพียงใด หากหลักการชัดเจน ข้อบกพร่องหรือความซับซ้อนต่างๆ นั้น ก็เป็นเรื่องรอง

หมายความว่า ถึงอย่างไรก็ต้องต่อสู้เพื่อยืนยันหลักการของตนเองอย่างชัดเจน หลักการที่ชัดเจนที่แต่ละ

ฝ่ายยืนยันนั่นเองคือเหตุผลหลักในการพิจารณาว่าเรื่องควรจะเลือกฝ่ายใดหรือไม่ วิธีการ ตัวบุคคลหรือเรื่องอื่นๆ เป็นเรื่องรองและเป็นเรื่องที่ค่อยๆ ปรับให้สอดคล้องกับหลักการที่ถูกต้องได้ (การเลือกฝ่ายซึ่งยึดหลักการที่ถูกต้องไม่มีกฎหมายวิจารณ์วิธีการที่ผิดของฝ่ายเดียว กัน และ/หรือไม่ได้ห้ามเปิดใจรับความคิดเห็น เหตุผล วิธีการที่ถูก ของฝ่ายตรงข้าม)

การไม่เลือกฝ่ายโดยอ้างว่าไม่ชอบวิธีการ ไม่ชอบตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เป็นต้น และสรุปว่าแต่ละฝ่ายต่างยึด “พวก” ไม่ยึด “หลักการ” และอ้างว่าการเป็นกลางทำให้เป็นอิสระจากการยึดพวก สามารถยึดหลักการได้ดีกว่า เป็นข้ออ้างที่ตัดสินแต่ละฝ่ายเดินไปหรือไม่ ผลงานของมากไปหรือไม่ นี่คือปัญหาที่ฝ่ายเป็นกลางอาจลืมตั้งคำถามกับตนของหรือไม่ คือฝ่ายเป็นกลางสถาปนาตนเองว่าเป็น “ผู้ทำหน้าที่ชี้ถูกชี้ผิด” แก่ทั้งสองฝ่าย

ตามจ่ายๆ ว่า (๑) รู้ได้อย่างไรว่าตนเองรู้สึกว่าผิด
ได้ตีก่าว่าประชาชนที่เลือกฝ่าย และ (๒) การซึ่งกูชี้ผิด “อย่าง
เป็นกลาง” มันยุติธรรมต่อฝ่ายที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม
อย่างไร ยุติธรรมต่อฝ่ายที่เรียกว่าองเกรวิภาพ ความเสมอภาค
หรือประชาธิบัติอย่างที่กำลังต่อสู้กับฝ่ายที่ยืนยันหรือสนับสนุน
โครงสร้างอำนาจเดิมการเจ้าตัว (เป็นต้น) อย่างไร หาก
เป็นกลางหมายถึงต้อง “เป็นธรรม” ด้วย ฝ่ายเป็นกลาง
จะตอบปัญหาข้อนี้อย่างไร

๔. อย่างไรก็ตาม การเลือกฝ่ายก็เป็นไปได้ที่อาจทำให้ทั้งหลักการ เช่น หลักอธิสາ-ลันติ บางทีก็ไม่ถูกเรียกว่าห้องให้นำมาใช้แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม ฉะนั้น เมื่อการเลือกฝ่ายเป็นการเลือกด้วยความเชื่อมั่นว่า ideology หลักการที่ถูกต้อง จะต้องใช้หลักการที่ถูกต้องนั้นแก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมด้วย เช่น ใช้หลักการประชาธิปไตย หลักลันติวิธี ในการรับฟังความเห็นต่าง เศรารความเห็นต่าง หรือแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงใดๆ เป็นต้น

๕. ความเห็นที่ผู้วิจัยได้ฟังจากพระสงฆ์มากที่สุด
อีกเรื่องหนึ่งคือ ที่พระสงฆ์ควรวางแผนตัวเป็นกลางทาง
การเมือง เพราะฝ่ายทางการเมืองเป็นอนิจจัง เปลี่ยนแปลง
อยู่เสมอ และสถาบันสงฆ์จำเป็นต้อง “ปลอดภัย” จากฝ่าย
แพ้-ชนะทางการเมืองที่อาจเข้ามามีอำนาจรัฐ

แต่ผู้จัดยกลับเห็นว่า เรากำเป็นต้องมอง “ความมั่นคงของสถาบันสหภาพ” ใหม่ คือ สถาบันสหภาพจำเป็นต้องข้ามพ้น “ความรู้สึกไม่ปลดปล่อย” จากผู้มีอำนาจจารrect ส่วน “ไม่มีเหตุผลที่พระสหภาพหรือสถาบันสหภาพต้อง “เกรงกลัว” ผู้มีอำนาจจารrect เนื่องจากสถาบันสหภาพเป็นสถาบันหลักทางศีลธรรมของลังกawi หากสถาบันสหภาพยืนยันหลักการที่ถูกต้อง ยึดความเป็นธรรม ยึดประโยชน์สุขของประชาชน เป็นที่ตั้ง ประชาชนนั้นเองจะเป็นเกราะป้องกันพระสหภาพหรือสถาบันสหภาพจากผู้มีอำนาจจารrect แต่ถ้าพระสหภาพหรือสถาบันสหภาพอยู่ในฝ่ายตรงกันข้ามกับประชาชน เพิกเฉยต่อความทุกข์ ความไม่เป็นธรรม ละเลยที่จะปกป้องชีวิตประชาชนจากอำนาจที่ไม่ชอบธรรมใดๆ ทั้งที่อยู่ในวิสัยจะปกป้องความเป็นธรรมและชีวิตของประชาชน (เป็นต้น) ได้

ในที่สุดพระองค์หรือสถาบันสงฆ์จะถูกไว้คุณค่าใน
สายตาประชาชน เมื่อพระองค์หรือสถาบันสงฆ์ไม่ได้อยู่ข้าง
ประชาชน และไว้คุณค่าต่อการมีส่วนร่วมแก่ปัญหาสังคม
ความมั่นคงใดๆ ของสถาบันสงฆ์ย่อมไว้ความหมาย หรือ
เป็นความมั่นคงที่เป็นภาระหนักอึ้งแก่ลังคมเปล่าๆ

๖. อาย่างไรก็ตาม การที่พระองค์จะเลือกฝ่ายหรือเป็นกลางทางการเมืองในบริบทความขัดแย้งที่เป็นอยู่นี้ พระองค์ควรอธิบายเหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของตนเองแก่สังคมอย่างชัดเจนเพียงพอ และจำเป็นต้องยืนยันหลักเมตตากรุณา และการเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิปไตยและความเป็นธรรมด้วยลัทธิวิถี

๓. ถึงที่สุดแล้ว บทบาทการเลือกฝ่ายหรือเป็นกลางทางการเมืองของพระองค์ฯ ไม่ค่าวรา ล่อคายให้เป็นໄกดาม

ยกกรรม หรือแล้วแต่พระรูปไหนอยากจะทำอะไรทำ ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ที่สนใจเรื่องเดียวกัน ร่วมกันคิดกำหนดท่าที บทบาท หรือการแสดงออกต่อสาธารณะร่วมกัน

หากเป็นไปได้พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายและเป็นกลางควรมีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เปิดใจรับฟังความเห็นต่างจากกันและกัน ผู้วิจัยคิดว่า หากแต่ละฝ่ายได้มีโอกาสรับรู้และเข้าใจเหตุผลของกันและกันอย่างชัดเจน แต่ละฝ่ายจะมีความเคารพและให้เกียรติกันและกันมากขึ้น แม้จะยังมีจุดยืนที่ต่างกันก็ตาม

และหากพระสงฆ์ในรูป “ลังมะ” เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือองค์กรสงฆ์ รวมทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นต้น ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่าย หรือเป็นกลางทางการเมือง เข้าไปศึกษา สอบถามข้อเท็จจริง เหตุผล หรือให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดถึงช่วยเหลืออธิบายข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแก่ลังคม เกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ออกมาระดับบทบาททางการเมืองทั้งเลือกฝ่ายและเป็นกลาง ยอมจะช่วยให้ลังคมเข้าใจปัญหาได้ชัดเจนและถูกต้องกว่าที่เป็นมา

บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๔, ๓, ๑๑, ๑๓, ๒๐, ๒๓, ๒๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔.

พระไตรปิฎกและวรรณคดีแปล. เล่ม ๑-๙๑. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๐.

เอกสารทุติยภูมิ

เกษม เพ็ญกันนท์ (บรรณาธิการ). ๒๕๕๒. ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมุขยศาสตร์. กรุงเทพฯ : วิภาษาฯ.

เกชียร เตชะพีระ. “รัฐประหาร ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ กับการเมืองไทย” *รัฐศาสตร์สาร* ๒๙, ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑-๘๓.

จิตรา ภูมิคักดี. ๒๕๕๐. *โฉมหน้าคัสดินาไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ ๙). นนทบุรี : ครีปปูญา.

จิรชาติ สันตี้ยะศ. “ครูบาศรีวิชัยกับคตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่) ช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐-๔๐” *ศิลปวัฒนธรรม* ๓๑, ๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓) : ๘๐-๙๓.

ใจ อึ้งภาณุ. “ทำไมท่านควรอ่านหนังสือรัฐประหาร ๑๙ กันยา” *พัฒนา* ๕, ๑ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๑๘๑-๑๘๙.

ชาดา นนทนันท์. ๒๕๕๓. *ประวัติศาสตร์และการเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ ๕-๗*. กรุงเทพฯ : ยิปซี.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. ๒๕๕๑. *พระสงฆ์ไทยในอนาคต*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาลิลินธร (องค์กรมหาชน).

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ๒๕๕๓. *การปฏิรัติสยาม*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ไซยันต์ รัชชกุล (ลั่นภาณุ). “เมืองนี้เป็นเมืองป่า”. <http://www.prachatai.com/journal/2009/08/25431> (เข้าถึงเมื่อ ๑๙/๐๓/๒๕๕๓).

เทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตติ), พระ. ๒๕๓๑. *กรณีสันติโศก*. กรุงเทพฯ : เปรียญธรรมสมาคม.

ธงชัย วนิจจะกุล. ๒๕๔๔. *ข้ามให้พ้นประชาชนไปโดยแบบหลัง ๑๔ ตุลา*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ ๑๔ ตุลา.

ธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตติ), พระ. ๒๕๔๐. *พระพุทธศาสนาในอาเซีย*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ๒๕๓๓. *การปฏิรัติสยาม พ.ศ. ๒๕๗๕*. (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ : พัฒนา.

นักปรัชญาชาวขอบ. “นิรโทษกรรมทักษิณเท่ากับยกเลิกรัฐประหาร?”. <http://www.prachatai.com/journal/2010/01/27301> (เข้าถึงเมื่อ ๒๐/๑๐/๒๕๕๓).

_____. “จำกัดความรัก”. <http://www.prachatai.com/journal/2010/11/3146> (เข้าถึงเมื่อ ๐๗/๐๗/๒๕๕๔).

นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์. ๒๕๔๕. *ก่อนถึงยุคพระศรีอาริย์*. กรุงเทพฯ : มติชน.

_____. “พระกับการเมือง” *มติชนรายสัปดาห์* ๒๔, ๑๗๕๑ (๑-๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๑), หน้า ๓๖-๓๗.

ปกป้อง จันวิทย์ (บรรณาธิการ). ๒๕๕๐. **๒๐ ปี ป้าสุกพาพิเศษ ป่วย อึ้งภาณุ คณะศรีสุคasaสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : openbooks.

ปฐม ตากนันท์. ๒๕๕๑. *คณะสงฆ์สร้างชาติ สมัยรัชกาลที่ ๕*. กรุงเทพฯ : มติชน.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. ๒๕๔๐. ทรงคนทางการเมืองของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. ๒๕๓๘. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีดี พนมยงค์. ๒๕๕๒. ความเป็นอนิจจังของลัทธม. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๐). กรุงเทพฯ : สายธาร.

พรหมคุณภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พระ. ๒๕๔๙. รัฐศาสตร์และจริยธรรมนักการเมืองแนวพุทธ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระวนิพิทธ อินฤทธิ์. ๒๕๕๒. พุทธศาสนา กับปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ : ฐานบุ๊คส์.

พระเดชพล ชนาลโภ (เหมนาໄລຍ). “ข้อถกเถียงเรื่องพุทธศาสนา เกรวามมิติทางลัทธมหรือไม่?” <http://www.midnightuniv.org/midnighttext/0009999742.htm1>. (เข้าถึงเมื่อ ๒๙/๑๒/๒๕๕๓).

พระไฟศาลา วิสาโล. ๒๕๑๒. พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสตดគิริ-สตดษทีวงศ์.

_____ ๒๕๕๓. ขอคืนพื้นที่ธรรม. กรุงเทพฯ : มติชน.

_____ “สร้างลัทธมให้เป็นมิตรกับความดี” <http://www.thaiss.org/?module=article=detail&id=379> (เข้าถึงเมื่อ ๐๗/๐๙/๒๕๕๓).

พระมหาณัฐชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). ๒๕๕๒. การเมืองเนื่องในธรรม. กรุงเทพฯ : กรุงเทพธุรกิจ Bizbook.

พิพัฒน์ พลธารชาติ. ๒๕๔๙. รัฐกับศาสนา. กรุงเทพฯ : ศยาม.

พุทธทาลวิ吉ช. ๒๕๓๕. พุทธประวัติ (ฉบับวิจารณ์). กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา.

_____ ๒๕๕๒. ธรรมะกับการเมือง. กรุงเทพฯ : ธรรมทานมูลนิธิ.

แพทย์ พิจิตร. “นิธ อุ่ยศรีวงศ์ : โซฟิสต์แห่งยุคโพลโมเดริน” มติชนสุดลับดาท ๓๑, ๑๕๔๔ (๒๔-๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓): ๓๗.

ภาณุชิต จิตรภาคยา. “พระ (กับการเมือง) ในประวัติศาสตร์ไทย” ศิลปวัฒนธรรม. ๓๑, ๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓): ๔๔-๔๘.

ไมตรี เด่นอุดม, ดร. ๒๕๕๓. โลกพระคริอาริย์ของปรีดี พนมยงค์. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : ลุขภาพใจ.

ลังกาภูมิ. ๒๕๕๓. กรณีพระสงฆ์ครีลังกาเล่นการเมือง. กรุงเทพฯ : สาระ.

ลีโอ สเตรล์ และเจซ็ฟ คร็อบชีย์ (บรรณาธิการ). ๒๕๕๐. ประวัติปรัชญาการเมือง (เล่มที่ ๒, ๓). แมลโดย สมบัติ จันทรวงศ์. กรุงเทพฯ : คิมเบอร์ลี่.

วิจักขณ พานิช. “พุทธศาสนา กับปัญหาลัทธมและการเมือง (๓) : พุทธศาสนาเป็นวิถีที่ตรงกันข้ามกับอำนาจนิยม” <http://prachatai3.infojournal/2010/12/32442>. (เข้าถึงเมื่อ ๒๙/๑๒/๒๕๕๓).

วีระ สมบูรณ์. ๒๕๕๐. ธรรมะกับการเมืองของพุทธทาลวิ吉ช. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาลิน.

_____ ๒๕๕๑. รัฐธรรมในอดีต. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊คส์.

วุฒินันท์ กันทะเดียน. ๒๕๔๙. พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในลัทธมไทยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

๗. ศิริรักษ์. ๒๕๔๓. แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเตล. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : ศยาม.
- _____ (แปลและเรียบเรียง). ๒๕๕๙. ความเข้าใจเรื่องพระเจ้าโโคกและโโคกาลภาน. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- _____ ๒๕๕๐. พุทธศาสนาในเมืองไทยที่เต็มไปด้วยข่าวกหนาม. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม.
- _____ ๒๕๔๔. ลอกครอบลังคมสงม. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- _____ ๒๕๔๗. พุทธศาสนาไทยและประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- _____ “แนวคิดทางกฎหมายตามหลักพุทธศาสนา”. http://www.sulak-sivaraksa.org/th/index.php?option=com_content&task=view&id=398&... (เข้าถึงเมื่อ ๑๗/๑๗/๒๕๕๓).
- _____ “แสงทางสาระของประชาธิปไตยสำหรับเมืองไทย”. <http://www.midnightuniv.org/midnighttext/000825.doc>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๕/๑๐/๒๕๕๓).
- สมณะโพธิรักษ์. ๒๕๔๙. การเมืองอย่างนี้ยังไม่มีในโลก. กรุงเทพฯ : ฟ้าอภัย.
- _____ ๒๕๔๑. วิถีธรรมในลังคณะกรรมการเมืองใหม่. กรุงเทพฯ : ห้องภาพสุวรรณ.
- _____ ๒๕๔๒. การเมืองตามประสาโพธิรักษ์. กรุงเทพฯ : ฟ้าอภัย.
- สมภาร พรมทา. ๒๕๓๙. ปรัชญาลังคมและการเมือง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ “นิติปรัชญา”. วารสารปัญญา ๑, ๑ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๖-๓๔. (ค้นคว้าที่ <http://www.stc.arts.chula.ac.th/WisdomMag/Wisdom%20Magazine%20Volume%201%20Number%201.pdf>).
- สมคักดี เจียมธีรัตน์. “ปัจฉิมลิขิต บทความ “พระบารมีปักเกล้า : พระสุราเลียงราชินีบนเวทีพันธมิตร”. <http://weareallhumun2.info/index.php?showtopic=49179> (เข้าถึงเมื่อ ๑๔/๐๔/๒๕๕๓).
- _____ “จะจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของสถาบันกษัตริย์ในลังคอม-การเมืองไทยอย่างไร?”. <http://www.prachatai3.info/journal/2010/08/30639>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๔/๐๘/๒๕๕๓).
- _____ “รายงานการสำรวจ : “สถาบันกษัตริย์-รัฐธรรมนูญ-ประชาธิปไตย” ตอนที่ ๓”. <http://www.prachatai3.info/journal/2010/12/32310>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๗/๗/๒๕๕๓) และ <http://prachatai3.info/journal/2010/12/32457> (เข้าถึงเมื่อ ๒๐/๑๒/๒๕๕๓).
- _____ “บันทึกว่าด้วยໂගເລຂວົກລຶກສ (1) : ພລເອກສນີ ບອກຖຸດທຮ້າ “ໃນຫລວງທຽບຜ່ອນຄລາຍແລ້ມືຕະຫຼາດສູງ ທຽບຢືນຕະຫຼອດເວລາການເຂົ້າເຟ້າ” ໃນຄົນຮ້າປະຫວາດ ແລະກາປະເມີນຜລສະເຫຼັກການເຂົ້າເຟ້າຂອງທູດທຮ້າ”. <http://prachatai3.info/journal/2010/12/32457> (เข้าถึงเมื่อ ๒๐/๑๒/๒๕๕๓).
- ลันติสุข โลภณลิริ (บรรณาธิการ). ๒๕๔๔. วิถีลังคอมໄທ : สรนิพนธ์ทางวิชาการเมืองในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ ชุดที่ ๒ ความคิดทางการเมืองการปกครอง. กรุงเทพฯ : เวือนแก้วการพิมพ์.
- ลุซีพ บุญญาณุภาพ. ๒๕๓๗. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุชาชัย ยิ่งประเสริฐ. ๒๕๔๐. สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ : พ.เพรส.
- สุพจน์ ด่านตระกูล. ๒๕๕๒. ปฏิวัติประชาธิปไตยสยาม ๒๔ มิถุนายน ๒๗๗๕. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). นนทบุรี : สถาบันวิทยาศาสตร์ลังคอม (ประเทศไทย).

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี “การเดินทางสู่หัวใจของการเมืองภาคประชาชน”. ทำเดียววัน ๔, ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๓๖-๔๕.

เล็กสรรค์ ประเสริฐกุล. ๒๕๔๘. การเมืองภาคประชาชนในระบบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : ออมรินทร์.

เลสุจิรพงษ์ วรรณปัก. ๒๕๔๐. คำบรรยายพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : หอวัดนชัยการพิมพ์.

หมอนไม้, “พระสงฆ์กับอำนาจราชสูร ในใกล้กันไป ไม่เดินหนี และไม่รวมกัน”. เนชั่นสุดลับดาท ๑๑, ๕๗ (๒๕-๒๙ ก.ค. ๒๕๔๕): ๒๒.

อภิชาติ ลักษณิรัมย์ และคณะ. “เปิดผลวิจัย “โครงการคนเสื้อเหลือง/เสื้อแดง””. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1279434966&catid=02 (เข้าถึงเมื่อ ๑๘/๐๘/๒๕๕๓).

สัมภาษณ์พระสงฆ์

ลัมภาษณ์พระเทพดิลก (ระบบน สุตญาโน), ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ.

ลัมภาษณ์พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สัญญาโน), ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดราชอาชีวสิลป์ กรุงเทพฯ.

ลัมภาษณ์พระราชนรรมนิเทศ (พยอม กลุยาโน), ๒๖ กันยายน ๒๕๕๓ ณ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายaram.

ลัมภาษณ์พระราชนรรมนิเทศ (พยอม กลุยาโน), ๒๖ กันยายน ๒๕๕๓ ณ วัดสวนแก้ว นนทบุรี.

ลัมภาษณ์พระกิตติญาณโลภณ (หนูปัน ญาณกิตติ) ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ลัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (ประสาร จน.ทสาโร), ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลัมภาษณ์ ดร.พระมหาโพธิ์ ทสสนโนyi, ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลัมภาษณ์พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). ๑๘ กันยายน ๒๕๕๓ ณ ไร่เชียงตะวัน ตำบลท่าวังลักษ อำเภอเมือง เชียงราย.

ลัมภาษณ์ ดร.พระมหาสมชาย ฐานวุฒิโน, ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓ ณ วัดพระธรรมกาย.

ลัมภาษณ์ พระไพบูลย์ วิสาโล, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๓ ณ บ้านเลขที่ ๒๕/๒๓ ซอยวัดกำแพง นนทบุรี.

ลัมภาษณ์พระกิตติศักดิ์ กิตติโลภโน, ๑๘ กันยายน ๒๕๕๓ ณ สถานปฏิบัติธรรมลวนเมตตาธรรม ตำบลลันทราย อำเภอ ผัง จังหวัดเชียงใหม่.

ลัมภาษณ์ลัมณะโพธิรักษ์, ๒๓ กวักฏาคม ๒๕๕๓ ณ พุทธสถานลันติโคก เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ.

ลัมภาษณ์ ดร.พระครูสุวิหานพัฒนบัณฑิต (สุกันยา อรุโณ). ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ลัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (สุพล ธรรมวงศ์). ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ลัมภาษณ์พระครูสมมุห์ทองล้วน ลิวิจันโน. รองเจ้าอาวาสวัดศรีพิมล ตำบลบ้านโต้น อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น (ทางโทรศัพท์) ๒๓ กวักฏาคม ๒๕๕๓.

ล้มภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา

ສັນກາຜະນົມ ສາສ්තරຈາກරි ເກිරුතිຄຸນແລ້ວ ຈັນທຽງມ, ແຂດ ສີງຫາຄມ ແກ້ໄຂຕ ສ ມහາວິທາລໍຍມໝາມກູງຈາກວິທະຍາລ້ຍ ວິທາເບີຕ
ຄຳນາ.

ล้มภาษณ์ศาสตรารัตนย์ ดร.สมภาร พรมทา ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ทางอีเมล)

๑๒ มีนาคม ๒๕๕๓.

ສັນກາຜະໜົນຮອງຄາສຕຽມຈາກລາຍໄຍ້ໂຄທມ ອາຣີຢາ. ແກ້ວ ກຣດູາຄມ ແກ້ວເກມ ປະ ວັດທ້າວທິນ ອຳເກວ່າທ້າວທິນ ຈັງຫວັດປະຈຸບປະກິດຂຶ້ນເຖິງ
(ຊ່ວງພັກຮ່ວມການເດືອນທາງຈາກຄາລາຍາ ສັນຕິລັບຕານີ).

ล้มภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.ประมวล เพ็งจันทร์ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ณ วัดหัวทิbin อําเภอหัวทิbin จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ (ช่วงพักระระหว่างการเดินทางจากศาลาฯ สันติสุปดาห์).

ສັນກາເຊີ່ນຜູ້ຂ່າວຍຄາສຕຣາຈາරຍ ດຣ.ຫາງວູນຮົງຄ ບຸງທິນູນ ການວິຊາປະເມີນ ຄະນະວັກຂໍຮາຄາສຕຣ ມහາວິທະຍາລັດຄືລປາກ
(ທາງອື່ນເມືລ) ແລ້ວ ຕາມມະນຸຍາ.